VIAȚA ILUSTRATĂ

ANUL IX. Nr. 5 IULIE 1942

Anul IX — Iulie 1942 — Nr. 5

VIAŢA ILUSTRATĂ

RASĂ ŞI RELIGIE

de Prot. ION GORON

E greu să găsim un titlu de articol, care să reţină cu mai mare putere atenţiunea cetitorului preocupat de cele ce se petrec în lume, decât acela din fruntea acestui articol. In drama ce se desfăşoară azi pe scena lumei, rasismul joacă rol de primul rang şi cum într'o măsură oarecare fiecare om de pe glob e nu numai spectator la această dramă, ci şi actor, vrând nevrând are şi o părere pro sau contra în chestiunea rasismului, al cărui steag îl poartă Germanii. Nu e de mirare deci că în atitudinea ce o iau în problema rasistă oamenii sunt determinaţi de concepţii şi interese politice, nu de datele obiective ale ştiinţei şi ale gândirii logice. Rasismul e azi una dintre acele probleme care se discută cu pasiune şi în care pasiunea determină judecata.

Grigorescu: Pe gânduri

Deaceea orice lămurire obiectivă şi calmă e binevenită şi nu poate decât să contribue util la lămurirea adevărului. Acest gând nobil al lămuririi adevărului şi al ajutorului de a birui l-a îndemnat pe distinsul profesor al Academiei teologice din Sibiu Dr. Liviu Stan să scoată, în seria teologică a publicaţiilor Mitropoliei sibiene, un volum cu titlul „Rasă şi religie". Meritul deosebit al autorului e acela de a fi tratat această problemă, dificilă tocmai prin actualitatea ei, prin strânsa ei împletire cu marile evenimente ce se petrec în lume, cu calmul şi cu obiectivitatea omului de ştiinţă şi cu un impunător aparat ştiinţific care nu permite nici o îndoială asupra temeiniciei concluziilor la cari ajunge.

Cele ce urmează sunt spicuiri din această carte şi note pe marginile paginilor ei.

Ca instinct de conservare, de menţinere a curăţeniei sângelui, de refuz firesc al promiscuităţii, al bastarzilor cari desfigurează natura, ca respect al specificului biologic rasismul există de când omenirea s'a diferenţiat în neamuri deosebite unul de altul. Naţiunile cari se respectă şi ţin la particularităţile lor naţionale ca la un dar al lui Dumnezeu şi ca la un destin specific al lor, nu pot fi decât rasiste, adecă atente la curăţenia sângelui lor. Amestecul dintre popoare – în numele ori cărei idei s'ar face – poate avea urmări din cele mai grave, poate schimba, poate falsifica întru totul specificul unei naţiuni, distrugându-o chiar. Marea majoritate a popoarelor n'a dispărut de pe arena istoriei prin exterminare, ci prin amestec cu altele. Sub acest raport amestecul, promis-

cuitatea, poate fi socotit ca un atentat la legile firii. Omenirea e o noţiune abstractă; în concret ea există împărţită în naţiuni, fiecare înzestrată cu diferite aptitudini de ordin biologic şi spiritual. Prin schimbul firesc de valori, particularităţile fiecărei naţiuni înmulţesc patrimoniul comun al omenirii întregi. Naţionalismele trebue deci menţinute – şi biologiceşte – în interesul omenirii. Şi încă în cât mai mare puritate, căci cu atât mai mare e potenţialul specific de creaţie.

Experimente de ale botaniştilor şi crescătorilor de animale, dar şi mărturii istorice ne atestează că există şi amestecuri de rasă cu urmări bune. Din faptul acesta însă nu putem trage concluzii cari să ne dispenseze dela cerinţa curăţeniei sângelui naţional. Rasismul ca ştiinţă a specificului biologic rasial şi fiica acestuia, eugenia, n'au ajuns încă la rezultate neîndoelnice. Cercetătorii nu sunt de acord nici chiar în privinţa criteriilor după cari poate fi împărţită omenirea în rase. Până azi general admisă e numai vechea şi clasica împărţire a omenirii în rasele: albă, galbenă şi neagră. Singura împărţire în rase care ar prezenta depline garanţii ştiinţifice – aceea făcută pe baza indicelui sangvin – reclame migăloase şi îndelungate cercetări, cari să se extindă asupre tuturor popoarelor din lume. Nu se cunosc decât foarte sumar legile eredităţii. Iar asupra oamenilor nu se pot face cercetări experimentale, ca şi cu fasolea, cu trandafirii, ori cu iepurii de casă.

Dar chiar presupunând că naţiunile ajunse în posesiunea tuturor legilor biologice şi ereditare şi-ar putea determina după bunul plac structura biologică a urmaşilor şi deodată cu ea în mare măsură şi pe cea spirituală, se pune întrebarea – cardinală – după ce criterii s'ar face această îmbunătăţire rasială? Cine şi ce ideal ar fixa ţinta, omul ideal, spre care ar trebui să se tindă?

Aci ajungem la problema centrală a cărţii Dlui Dr. L. Stan: Raportul dintre rasă şi religie. Rasismul riscă să alunece pe un teren primejdios atunci, când tinde să se constitue el însuşi în religie, în adorare proprie.

Alături de rasismul instinctiv – acela al onoarei curăţeniei sângelui – şi alături de rasismul ştiinţific – ştiinţă a specificului biologic rasial – azi există, incontestabil, un rasism mai mult decât ideologic, un rasism devenit mit religios. In numele acestui rasism se cere ştergerea cu buretele peste întreagă zestrea culturală a trecutului şi mai ales se cere înlăturarea creştinismului, ca unul care provenind dela o rasă streină şi inferioară – semită – a falsificat spiritualitatea naţiunilor de rasă ariană şi le-a abătut din drumul destinului lor de mărire.

Dar rasismul e numai renaşterea naţionalismului în duhul onoarei şi al eroismului; spre a deveni conştiinţă morală, busolă călăuzitoare pe drumurile istoriei, îi trebue un conţinut religios, care să-i împrumute idealurile şi să-i determine atitudinile. Şi iarăşi nu trebue să ne mirăm dacă în căutarea vestmântului religios în care să fie îmbrăcat rasismul, unii au crezut că trebue să se rupă cu totul de creştinism.

Din faptul că rasismul se găseşte în

C. D. Mihăescu: Maica Domnului

Paul Verona: Biserică iarna

căutarea unei religii, trebue să reţinem un lucru: că religia e o valoare mai presus de aceea a naţiunei sau a rasei şi fără religie nici o naţiune nu poate trăi, ea fiind sursa idealurilor şi steaua călăuzitoare a vieţii. Calităţile rasiale pot da un colorit specific unei religii şi acest colorit specific poate îmbogăţi ori poate devalva conţinutul doctrinar, moral şi artistic-simbolic al unei religii, dar nu o poate crea; ori, întru cât o crează, e o sărăcăcioasă degradarea adevăratei religii care îşi are originea pe deoparte în aptitudinea generală a sufletului omenesc – e doar' nota distinctivă a omului – şi în revelaţia divină.

Monoteismul şi mesianismul Vechiului Testament, cari stau la temelia creştinismului, nu sunt de origine semită, ci de origine divină, ori – dacă această afirmare pare prea dogmatică – de origine mult mai veche decât aceea a raselor. S'au ivit deodată cu omul. Urmele monoteismului pot fi găsite în religiile tuturor popoarelor din lume. Unele rase l-au alterat decăzând în panteism – autoadorare s'au adorare idololatră; rasa semită – evreii – l-au alterat decăzând în exclusivismul separatist, ceeace tot auto-adorare, idololatrie e. Profeţii Vechiului Testament şi-au epuizat toate forţele în lupta cu idololatria semită.

Cât priveşte însusi creştinismul, e de mirare cum de Fr. Nietzsche n'a văzut că singurele popoare puternice şi creatoare sunt tocmai popoarele creştine. Şi aceasta prin credinţa în divinitatea Mântuitorului, credinţă care le fereşte de alergarea după utopii fanteziste, în persoana Mântuitorului având fixat idealul omului desăvârşit; pe de altă parte prin morala creştină, care nu e o morală de sclavi, ci e morala libertăţii şi răspunderii, a sfinţeniei şi dreptăţii, a lepădării de sine, a entusiasmului şi eroismului. Vrea pacea, dar ştie să se lupte eroic şi să moară eroic. Dacă creştinismul e un fruct al rasei semite, atunci rasa semită e cea mai genială din lume. Dar creştinismul nu e de origine semită; dintre toate popoarele lumii rasa semită s'a dovedit cea mai neînţelegătoare a idealurilor creştine şi mai ales neutralitatea semită le-a subminat şi deformat mereu.

Nu credem că rasismul ar putea să decadă în neopăgânism panteist. Panteismul indic ne e dovadă, că nu poate asigura unitatea spirituală a unui neam. Concepţia panteistă permite trebuinţei de închinare a hindusului să se manifesteze în cele mai variate forme posibile. Intre cel mai cras materialism şi cel mai abstract idealism, între teismul pur şi animismul cel mai primitiv – pot fi găsite acolo toate formele de concepţie şi de închinare religioasă. In panteism omul îşi crează singur zeii, după pofta inimei sale.

Mai curând sau mai târziu rasismul îşi va găsi idealurile religioase în creştinism. Desigur, în creştinismul desbrăcat de rătăcirile eretice şi sectare. Numai astfel poate deveni ceace aşteaptă lumea dela el: factor de înfrăţire a naţiunilor pe baza înrudirei lor de sânge şi o armonioasă colaborare între ele, întemeiată pe specificul lor rasial.

NICOLAE JIGA

de Prof. VASILE POPOVICI

In anul acesta s'au împlinit 80 de ani dela înființarea fundațiunii și internatului „Nicolae Jiga“ din Nagyvárad-Oradea.

Sărbătorim după cuviință aniversarea întemeierii acestei instituții însemnate pentru ființa noastră națională. Se cuvine deci să împrospătăm în memoria societății noastre viața și faptele marelui binefăcător al neamului care a fost Nicolae Jiga și să deșteptăm în inimi simțământul recunoștinței față de acest mare prieten al școlarilor, care prin așezământul său a deschis calea spre învățătură copiilor de țărani, a ușurat viața trudită a elevilor săraci, a salvat pentru neam atâția copii, și prin aceasta a făcut neamului servicii pe cari abia le-am putea prețui după vrednicie.

Adevăratul nume de familie al mecenatelui nostru nu este *Jiga,* ci *Jude.* Așa l-a chemat pe tatăl său și pe strămoșii săi și acest nume l-au purtat și neamurile lui în ordine descendentă, până ce s'a stins, după cât știu, familia Jude. Unii spun că numele Jiga l-ar fi primit la școală, iar după alte informațiuni mai nouă numele de Jiga a fost firma prăvăliei pe care Jude a cumpărat-o dela un comerciant cu numele Zsiga, firmă pe care el în interesul bunului mers al comerțului a păstrat-o, adoptându-i și numele. Eu înclin pentru versiunea primă, că adecă numele copilului Jude Nicolae a fost schimbat la școală. El l-a acceptat și l-a purtat. Să-l numim deci și noi Jiga.

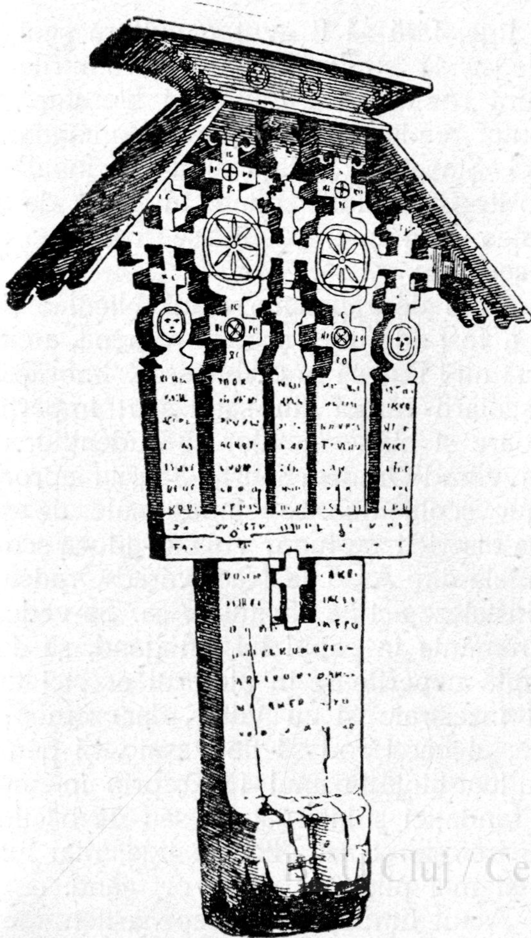
Nicolae Jiga a fost fiul unor țărani plugari săraci din Sânnicolaul Român în plasa Cefa, unde s'a născut, în anul 1790. Școala primară a făcut-o în satul natal, arătând o deosebită dragoste de carte. Aceasta a dovedit-o atunci, când numai cu știrea mamei sale a părăsit casa părintească și venind la Nagyvárad-Oradea, s'a înscris la gimnaziu, unde a făcut două clase cu multă trudă, din pricina sărăciei.

Jiga povestea copiilor și nepoților săi, că curățea hainele și ghetele colegilor săi din familiile de boeri, pentru o bucată de pâine, ori pentru un dejun. Așa s'a ținut la școală Nicolae Jiga doi ani de zile.

Ne mai putând îndura mizeria, Nicolae Jiga după doi ani de liceu a intrat ucenic la o prăvălie. Și după vre-o 4 ani de ucenicie sârguincioasă s'a eliberat calfă de negutătorie. Pe vremea aceea comerțul în Nagyvárad-Oradea era mai ales în mâinile macedonenilor, în societatea cărora tinărul Nicolae Jiga, inteligent și serios, repede s'a făcut cunoscut și simpatic.

In anul 1817 s'a căsătorit cu văduva de negustor Ana Cosperda, care avea o prăvălie. Sub conducerea lui Jiga, prăvălia aceasta a înflorit degrabă și noul ei proprietar și-a câștigat un nume bun în societatea orădană.

Nicolae Jiga a trăit cu soția sa 51 de ani și au avut din căsătorie 3 copii: un fiu, *Nicolae,* care a trăit din moștenirea tatălui său la Viena viață boerească de rentier, dar fără ca neamul său să fi avut vreun folos din viața ori averea lui. Această avere s'a stins deodată cu el. Și a mai avut două fete: *Maria* și *Ana.* Maria s'a măritat cu

Troiță din Oltenia

comerciantul Ioan Poenaru, cu care a avut vreo 9 copii, toți absorbiți de societatea ungurească, afară de fiica sa Maria, care, măritată cu fiul de țăran, advocatul *Nicolae Zigre,* a dat neamului odrasle vrednice. A doua fiică a lui Jiga, Ana, s'a măritat cu un alt comerciant, cu *Nicolae Diamandi,* care a moștenit prăvălia lui Jiga, socrul său. Și acesta a moștenit dela Jiga o însemnată avere, fără ca neamul să aibă vre-un folos de ea.

Dar dacă n'a rodit averea lăsată familiei sale de sânge, cu atât mai îmbelșugat a rodit partea de avere lăsată familiei sale spirituale, copiilor de preoți, învățători și țărani, pe care i-a adăpostit în căminul său. Aceștia îl vor binecuvânta deapururi pe Nicolae Jiga.

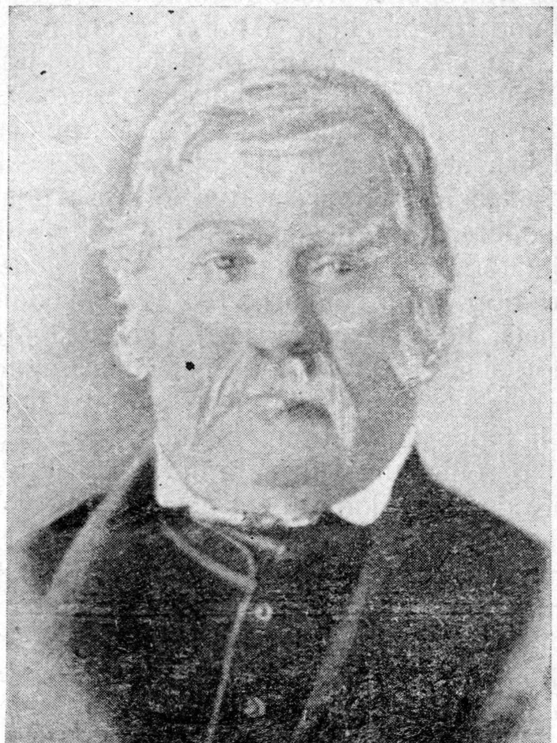
Prin sârguință și muncă cinstită, Jiga se ridică în curând între comercianții cu eminentă reputație în oraș și este ales în rândul senatorilor lui. In anul 1839 a fost numit inspector al școlilor românești ortodoxe din Nagyvárad-Oradea și Sânnicolaul Românesc, demnitate, pe care a îndeplinit-o cu cinste, până aproape de sfârșitul vieții sale.

In vremea inspectoratului său interesându-se de școala din satul său natal și de copiii de școală, cu durere a văzut cum o mulțime de talente rămân la coarnele plugului, înghițite de sărăcia satelor. Și încă de pe atunci a început să ajute cu cărți și îmbrăcăminte pe copiii cari, sfătuiți de el, au venit la Nagyvárad-Oradea să-și continue școala. Aceste ajutoare sporesc din an în an, încât între anii 1854–1864 douăzeci de elevi și studenți primeau câte un ajutor de 50 floreni pe an dela Jiga.

Incepând din anul 1830 Jiga ia parte la trebile Bisericii noastre din parohia centrală. Analele parohiei sunt ilustrate de ideile și faptele lui puse în serviciul Bisericii. In anul 1839 el a cumpărat casa parohială din Strada Cantemir în condiții extraordinar de avantajoase.

La 1 Ianuarie 1848 Jiga este ales prim-epitrop al „bisericii cu lună“, pe care a condus-o apoi până la moarte, nu numai cu minte și devotament, dar și cu dărnicie materială, de care s'au bucurat îndeosebi preoții parohiei.

Incurând, desigur de pe urma faptelor sale umanitare cu mare răsunet, numele lui

Nicolae Jiga

e cunoscut în cele mai depărtate colțuri ale românismului ardelean. Astfel marele mitropolit Andrei Șaguna și marele mecenate de mai târziu al nației române, Emanuil Gojdu, îl disting cu calda lor considerațiune.

In vremea aceea Biserica noastră română ortodoxă, lipsită de episcopi din neamul său, tânjea sub oblăduirea ierarhiei sârbești. La stăruințele lui Nicolae Jiga consiliul parohial al bisericii din Nagyvárad-Oradea înaintează o cerere, în anul 1830, patriarhului sârbesc din Carloviț, să numească în scaunul văduvit din Arad un episcop de neam românesc, care să înțeleagă limba și durerile clerului și poporului. Patriarhul ascultă glasul Românilor din Nagyvárad-Oradea și fiind că desigur dorința lor era în armonie și cu a celorlalți Români, patriarhul a numit episcop la Arad pe românul Gherasim Rațiu.

Dealtfel luptele Românilor împotriva supremației sârbești pe vremea aceea intraseră într'o fază acută. Printre cei mai vajnici vrășmași ai impilatorilor Bisericii românești era Nicolae Jiga. El a condus o deputație la guvernul țării, cerându-i despărțirea prin lege a Bisericii române de cea sârbească. Lupta aceasta a ținut până la anul 1864, când împăratul Francisc Iosif a ascultat cererea Românilor și a aprobat întemeierea Mitropoliei ortodoxe române ardelene, numind mitropolit pe Andrei Șaguna.

Cu cât înainta în vrâstă Nicolae Jiga, cu atât mai mult își întindea purtarea sa de grijă asupra Biharului său natal, pe care îl iubea atât de mult. Și iubirea sa de neam niciodată nu și-a arătat-o prin fraze goale și sonore, ci prin fapte frumoase și pilduitoare. Dacă undeva se iveau neînțelegeri între popor și preot, ori vreo vrajbă confesională, Jiga alerga la fața locului și prin autoritatea și povața sa înțeleaptă potolea spiritele aprinse. Unde era necaz sau lipsă, își întindea ajutorul său. In anul 1860 a dăruit parohiei din Tinca un intravilan în valoare de 4000 floreni pentru zidirea bisericii și școlii. Iar pentru repararea bisericii din satul nașterii sale a donat 2000 floreni. O sumă similară a dăruit pentru auritul turnului bisericii cu lună din Nagyvárad-Oradea. A întemeiat un fond de 3000 de fl. pentru ajutorarea comercianților români din Bihor, cu ajutorul căruia comercianții români începători își puneau bază întreprinderii lor. Dar Jiga, fără să fi avut o cultură școlară, înțelegea să sprijinească toate ramurile de cultură românească. Astfel și literatura. El a ajutat reeditarea „Cronicei“ Românilor, a lui G. Șincai și „Almanahul Naciunal“ și „Diorile Bihorului“ editate în 1854 de societatea tenerimei studioase romane din Urbea-Mare.

Grija de căpetenie a lui Nicolae Jiga însă a fost tinerimea școlară română, a cărei soartă nu-l lăsa să se odihnească. Imbrăcat-a pe școlarii săraci din satul său; împărțit-a ajutoare și burse elevilor și studenților din Nagyvárad-Oradea; purtat-a grija aproape singur școlii noastre confesionale de sub aripa bisericii cu lună; voia să aducă școala normală din Arad la Nagyvárad-Oradea și s'o instaleze aci pe cheltuiala sa. Se vede că se frământa în capul lui un gând, să facă o faptă neperitoare în ajutorul acestei tinerimi înzestrate și cu viitor, dar săracă; o faptă, al cărei rod să fie veșnic. Și gândul lui a luat ființă în anul 1860, prin întemeierea fundației și internatului său de băeți, în care trăiește și azi Nicolae Jiga, mai luminos și mai pilduitor decât ori când.

Actul fundațional începe astfel:

„Eu, Nicolae Jiga, – cetățean și neguțător în Oradea-Mare, carele sum născut din părinți români în satul Sânnicolaul cel românesc din comitatul Bihor-Meridional și sum creștin după credința bisericei dreptcredincioase răsăritene, – și soția mea Ana Kosperda, asemenea din părinți români și creștină bisericii neunite, facem cunoscut tuturor la cari se cuvine și anume națiunii române, cumcă eu Nicolae Jiga – aducându-mi aminte de darul dumnezeesc, după carele eu câteva școli am putut învăța, apoi la neguțătorie a păși și prin binecuvântarea Domnului ceriului și al pământului după osteneala mea mi-am putut agonisi o avere, deși nu multă, dar totuși atâta, încât un fiu al meu și două fete ale mele, ca cetățeni cu purtare bună vor putea dintr'ânsa fără lipsă viețui – eu în inima mea am pus legătură înaintea Domnului Dumnezeu, că pentru dumnezeescul acesta dar mare, voiu face neamului meu – și anume tinerimei române de religia gr. orientală, care va studia la gimnasiu și academia din Urbea-Mare – *un ajutoriu de vecie* și în folosul tinerimei acesteia voi face o fundațiune școlară...“

Fundațiunea aceasta o constitue o casă de raport situată peste drum de Banca Victoria, pe care a cumpărat-o Jiga ca o clădire parter și pe care a tras un etaj. Venitul acestei case este izvorul din care se susține așezământul propriu zis al fundației, internatul ei de băeți.

In actul fundațional sunt circumscrise statutele fundației, adică principiile după care se conduce internatul lui N. Jiga până în ziua de azi. In aceste statute se lămurește cu adevărat sufletul mare al lui Nicolae Jiga.

1. „Scopul fundațiunii este creșterea de oameni de omenie și cetățeni cu frica Domnului, creșterea de români și creștini adevărați, cari să lucreze spre binele bisericii gr. orientale și cari să înainteze luminarea poporului român...“

6. „In institutul acesta se vor primi numai studenții cari vor dovedi purtare bună și cari, deosebit întru cele bisericești, precum și în limba și literatura română au meritat laudă“.

7. „Purtarea necuvenită, căderea măcar din un studiu, neglijența cea mai mică în cele bisericești, în limba și literatura română, va trage după sine pierderea ajutorului fundațional pentru acela, care prin aceasta a micșorat scopul fundațiunii“.

Conducerea internatului a încredințat-o unui „Senat“ fundațional alcătuit din 11 membri: 5 preoți, cu protopopul Nagyvárad-Orăzii ca președenție și 6 mireni; iar controlul, episcopului din Arad.

Actul e semnat la 2/14 Octomvrie 1860 de Nicolae Jiga și soția sa Ana Kosperda și de preoții din Nagyvárad-Oradea ca martori.

Testamentul acesta fundațional a fost aprobat la 11 April 1861 de locotenența de stat ungară.

In acelaș an s'a și deschis internatul în cadre modeste, în apartamentul de două camere și atenanțele din fundul curții casei fundațiunei, în piața Sf. Ladislau No. 7, cu 6 elevi de liceu, cari într'o cameră învățau și luau masa, iar în cealaltă dormeau. Peste câțiva ani „Senatul fundațional“ a cumpărat aripa mai veche a clădirii actuale a internatului, în care l-a instalat și unde a funcționat internatul până prin anul 1920, când a ocupat și cealaltă parte a clădirii care mai nainte fusese dată în chirie. In anul 1935 i s'a adaus internatului o sală de mâncare cu bucătărie modernă, instalație de baie și alte încăperi cerute de igiena modernă, și i s'a înzestrat sala de studiu cu mobilier modern.

Spre sfârșitul vieții sale, în anul 1869 Nicolae Jiga a înființat un nou internat de băeți, în Beiuș, care s'a întărit din an în an și azi funcționează în condiții înfloritoare.

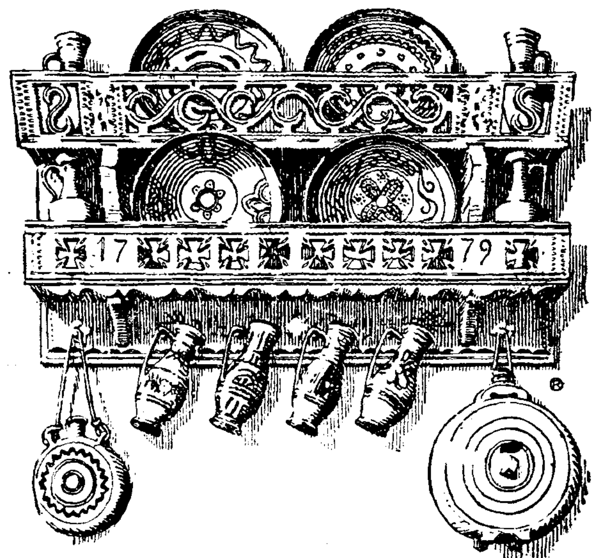
In vremea aceea numele lui Jiga era cunoscut și activitatea și faptele sale umanitare apreciate de țara întreagă. In anul 1865 regele țării l-a distins cu „Crucea de aur pentru merite, în rangul de cavaler“.

In anul 1868 adoarme credincioasa sa soție, evlavioasa creștină Ana Kosperda. Rămas singur, Nicolae Jiga a mai trăit doi ani, apoi la 5 Noemvrie 1870 a adormit în Domnul, în vrâsta de 80 de ani. Regretele și jalea unui neam întreg l-a însoțit la locul de vecinică odihnă, în cimitirul parohiei sf. Adormiri, pe care o a slujit și ajutat, ca primepitrop și conducător, vreme de 22 de ani.

In cartea lui Tovie din scriptura Testamentului Vechi, îngerul Rafail îi spune lui Tovie: „Mai bine este să faci milostenie, decât să aduni aur. Căci milostenia izbăvește dela moarte și te curățește de păcat. Cei ce fac milostenie și fapte bune vor trăi deapururi“.

Nicolae Jiga prin întemeierea fundațiunii sale a așezat pe seama poporului românesc un cămin de lumină și i-a înlesnit drumul spre civilizație și cultură.

Intelectualitatea noastră ardeleană a cres-

Blidar

cut îndeosebi cu ajutoarele mecenaților neamului, care au fost Nicolae Jiga și Emanuil Gojdu, amândoi fii ai Bihorului, amândoi fii ai Bisericii noastre, amândoi crescuți de preoții „bisericii cu lună“ din Nagyvárad-Oradea, amândoi pătrunși de dragostea către neamul lor și de dorința de a-l ridica din robia întunericului.

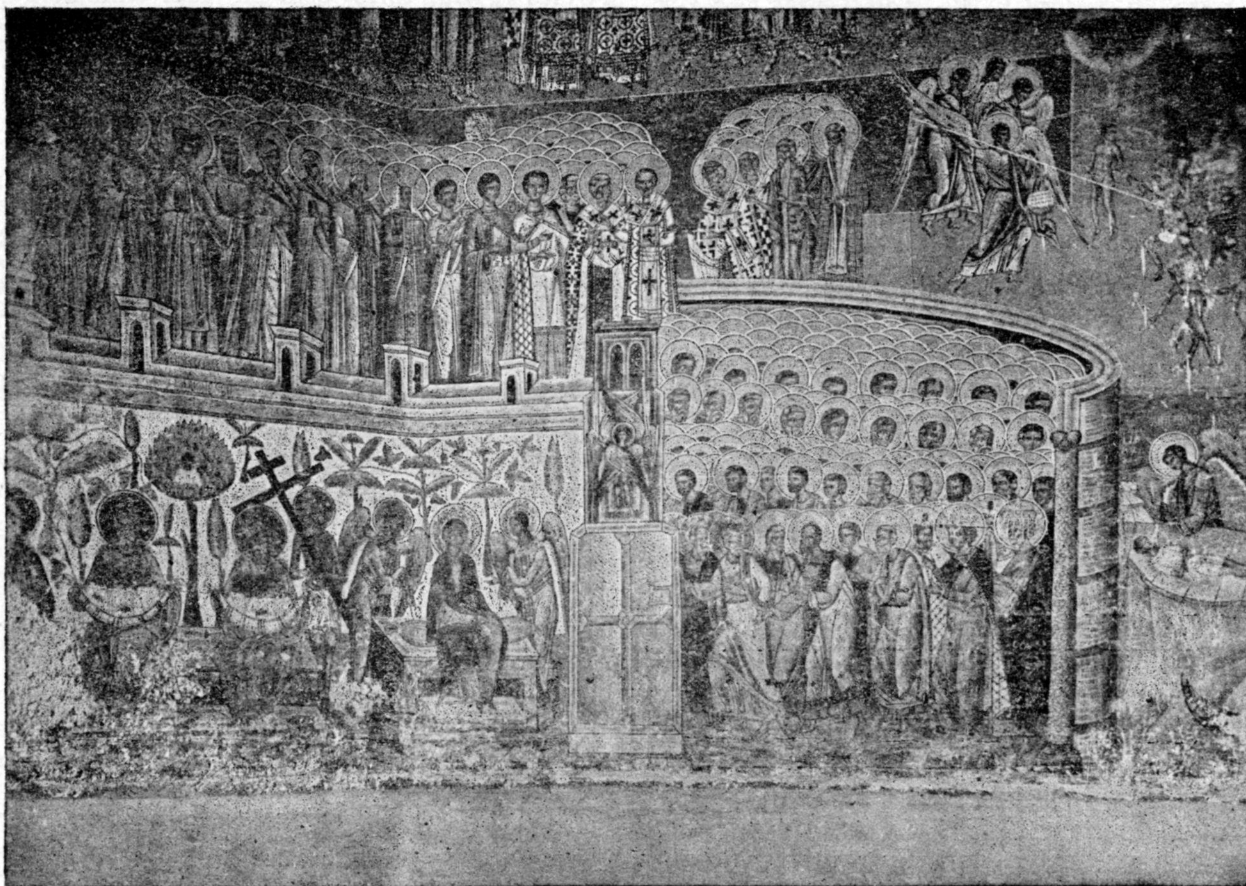
Lumea românească îl cunoaște mai bine pe Gojdu, pentru fundațiunea lui mai mare. Cu toate că Jiga a fost întâiul, care după desrobirea noastră bisericească a întemeiat o fundație pentru creșterea la școală a copiilor români. Emanuil Gojdu și-a întemeiat fundațiunea abia la 9 ani după deschiderea internatului lui Jiga. Dar gândul celor doi bihoreni de a-și porni neamul pe calea culturei este contemporan. In anul când Jiga își întemeiază fundațiunea, Gojdu scrie faimoasa sa scrisoare către boerii moldoveni, în care spune printre altele: „In toate părțile geme sufletul neamului nostru într'un întuneric înfiorător. Trista dormitare a cotropit înaltele talente românești... Și când celelalte neamuri romane: francezii, italienii și spaniolii înfloresc, noi românii, pe cari Roma ne-a purtat la sânul său cel mai cald, gemem în robia întunericului“.

În asemenea vremuri comerciantul N. Jiga fiul lui Jude din Sânnicolaul Românesc, scrie în testamentul său fundațional:

„Scopul fundațiunii mele este creșterea de Români și creștini adevărați, cari să lucre spre binele bisericii și spre luminarea poporului român... Purtarea necuvenită și căderea din studiul limbei sau literaturii române, va avea ca urmare pierderea ajutorului fundațional“.

Om de omenie numim pe omul care trăește după povața lui Hristos, pe omul de caracter, care pentru nimic în lume n'ar face lucruri cari mânjesc un nume și un suflet.

Mărimea lui N. Jiga se vădește în faptul că el și-a iubit mai presus de toate neamul, l-a slujit cu generozitate și a voit să-i crească apostoli care să-l povățuiască spre lumina culturii adevărate.

Din comorile artei noastre bisericești: Pictură bizantină

PE O PIATRĂ FUNERARĂ

de EUGENIA MUREȘANU

Ascultați, o, oameni ce vă spun.
Am fost în ostrovul meu rege,
Regat îmi fu Poesia,
Natura, unica lege.

— Te vom învinge! urlară fiarele pădurii.
Treci peste podul de lut.
Incearcă luminile, limpezimile,
Ia-ți Poesia drept scut.

Și iată-mă peste podul de lut
C'o poesie cât o fărâmă de cer.
— Nu te vrem, nu te vrem! strigară iloții,
Tu, al Parnasului, cel mai mic ușier.

Vrei să ne strici rosturile,
Ale noastre plăceri,
Fugi cu gândurile-ți de ne-om,
Pelerin din Nicăeri.

Treci peste podul de-azur.
Evul nostru-i ev de lut;
Incearcă luminile, limpezimile,
Ia-ți Poesia drept scut...

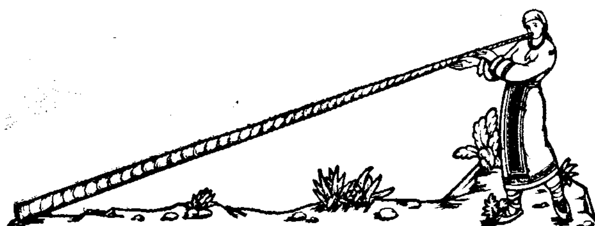
Și iată-mă peste podul de-azur
Cu Poesia subsuoară —
Incremenit în veșnicie,
Singur, ca steaua polară.

RUGĂCIUNE

de EUGENIA MUREȘANU

Doamne,
Dă-mi bucuria renunțării,
Niciodată prea mult să iubesc,
Să înfrunt tumultul mării,
Piscul Durerii să-l găsesc.

Dă-mi ochiul trist de cocor,
Când, împovărat de besnă și răutate,
Să mă înalț spre Tine, ușor,
Incremenit în singurătate.

HAI, MOARTE

de I. V. SPIRIDON

Hai, Moarte, stânge-mi nesfiită geana,
Că m'am târât fără folos prin ani.
Am chefuit prin crâşme cu Satana
Şi n'am plâns cu Isus în Ghetsimani.

Am căutat un suflet de zăpadă,
Alb ca o rugăciune de copil;
Am împletit minunile baladă
Şi ghiocei ucis-am în April.

Să mai visez? Măi Moarte, cine crede
In vise, când norocul nu-i ia seama?
Am tot visat un sfert de veac: se vede
Că m'a purtat pe mâna stângă mama.

Când era soare, eu voiam să plouă
Şi 'n dimineţi de aur vream amurguri;
Imi trebuia tot altă zare, nouă
Şi 'n fiece popas tot alte burguri.

Eu n'am ştiut, măi Moarte, ce-i hodina,
Că nu mi-a fost, se vede, scrisă 'n carte.
Când mi-am umplut şi eu de flori grădina,
Mi-a scris pe straturi dracu: mai departe.

Hai Moarte-odată, că 'n zadar mai sânger,
Scoboară-ţi noaptea golul să-mi înfunde —
Dac'am fugit de Diavol şi de Inger,
De mine n'am avut unde m'ascunde.

SEARĂ

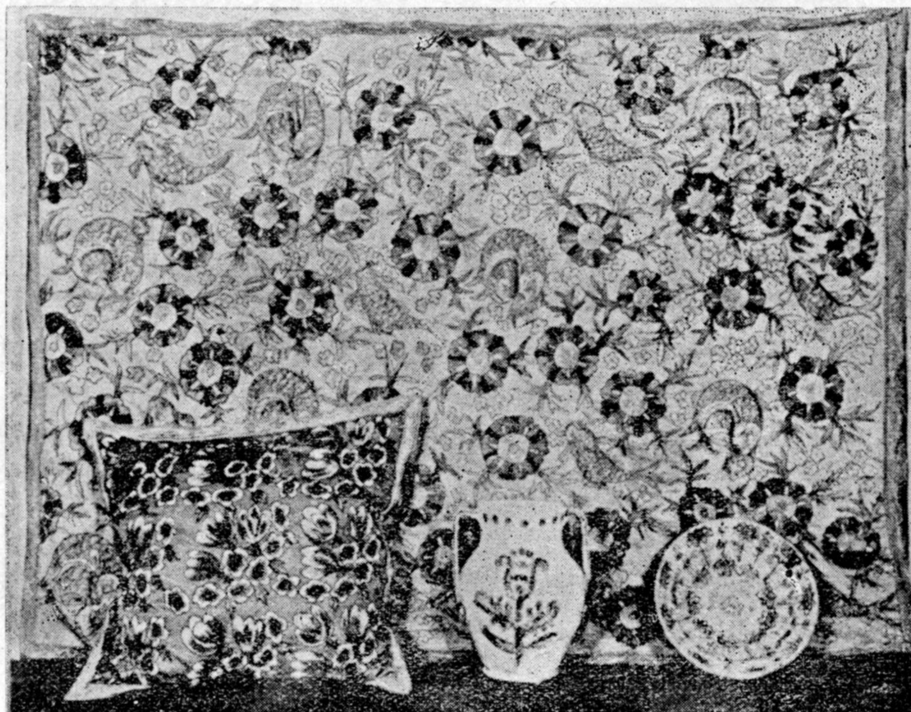
de IONEL BULBOACĂ

Pe argint de ape,
Din adânc de cer
Liniştit coboară
Farmec de mister.

Seara — o mireasă
Mândră cu mărgele —
Trece pe sub bolta
Miilor de stele.

Luna, de jăratec,
Se ridică 'n zare,
Dela stână vine
Limpede cântare.

Murmură pârăul,
Lin şi doinitor
Răspândind în noapte
Taină şi fior.

Nora Steriadi: Broderie şi ceramică

NIȚĂ BERBECUL

de ȘTEFANA VELISAR-TEODOREANU

A fost adus plocon, ca un paneraș cu mure încălzit de soare. Era mirare, nehotărîre și întristată iubire în ochii turburi și genunchii plăpânzi, ca și cum unul dintre noi i-ar fi făgăduit ceva și el nu știa cui să ceară răspunsul.

Bè-hè, bè-hè, copitele două-două schimbau în iarbă, fără putere, zarurile negre. Vorbea primăvara cu jale dulce prin botul mic țesut strâns în mohair lucios. Vântul îi ținea capul în palmă. Urechile ascundeau câte un început de scoică albastră. Ce slab și nou era, negru tot, cu o singură pată pe umăr, ca floarea de salcâm.

Cususe viața în blăniță creață, lemn subțire de odogaci, lapte și o mână de țărână cu mirodenii pentru suflet.

Incăpea frumos în brațe, pe patru tulpine, sarcina călduță, culcată în latul pieptului, ca într'un fragment de icoană.

Cine ar fi mâncat din mielușul lui Dumnezeu?

– Să fie al vostru, dar să nu-l aduceți în casă, – fusese verdictul.

Nu-i așa ușor să te înțelegi cu un miel. Pune atâtea întrebări! Se uită drept în inimă. Pare străin de toate și mai ales de bucurie. In ritm șovăit, aparent distrat, dar cu un fel de încăpățânare în mișcarea gâtului, bè-hè, bè-hè, se ținea de noi ca o remușcare vie.

Blăniță-Niță a sfârșit prin a-și găsi prietenul visat în persoana lui Niculai bucătarul. Cum îl fermecase fața galbenă de chinez, mustățile pe oală și ochii lăcrămoși ai lui Niculai? Poate prestigiul omului care frigea mieii mai puțin norocoși. Sau fluerul din care-și cânta sârbe răgușite, când n'avea ce face.

Niță se așeza pe prag, cu brațele subțiri în mănuși negre încrucișate elegant, ca o domnișoară într'o lojă. Il admira ceasuri întregi, printre ochii jumătate închiși. Il urmărea pretutindeni, ca o idee fixă. Nu mai behăia de loc. Iși vătuise oasele. Umbla săltat, mirosea a pătrunjel, ceapă și fum de frigare. Era pacificat cu totul, numai bun de fotografiat lângă o strachină cu ouă roșii sub care e scris „sărbători vesele de Paști".

L-am uitat.

Peste câțiva ani se răspândise moda să bea copiii lapte crud, abia muls. Capra și oaia aveau precădere pe lista izvoarelor de sănătate. De aceea suiam și noi cu lehamete dealul stânei. După o zi de arșiță, gândul laptelui de oaie ne dădea stomacul în scrânciob. Coliba și țarcul ni se înfățișau în chip de ceaun ruginit răsturnat lângă o horă de linguri de lemn. In forfoteala stânei se petreceau lucruri ca într'un somn zbuciumat. Urzeală stranie de cântec zbârnăit. Chemări scurte. Energie înăbușită în pâslă. Oile înaintau tunse, slute, și se sbăteau tăcut la strungă, în capcana care le prăda de laptele mieilor. Inspumau căldărușa de lemn cu lapte repezit pe fire albe de spaimă, și se svârleau în țarc, îndesându-se între ele, cu spinările lor neregulate și aspre la privit, ca drobii de sare.

Elixirul de sănătate avea iz de cojoc și gust sălciu; leșina puterea de viață cu fiecare înghițitură. Ochii căutau sprijin pe

zare. In marginea cerului, păduricea încerca să înflorească cu aur chimirul ei întunecat.

Din coastă se ivi o arătare: un car mic încărcat cu întuneric, săltând singur prin iarbă, îndemnat de clopot.

– Vine Boierul, Niță dela curte, – lămuri baciul.

Cu o batistă albă pe grumaz, Niță nu mai semăna de loc cu Niță. Adevărat șef de trib, se legăna trufaș, gătit în blană neagră, ciucuri și țarțamuri, clopotul arămiu închipuind un juvaer pe pieptul lui puternic. Coarnele, fără luciu, își răsuceau fumul gros împietrit la tâmple, și dădeau ochilor bulbucați, untdelemnii, priviri piezișe. Urechile subțiri scoteau limbi de catifea. Cu fruntea boltită împingea lumina rămasă pe deal. Călca măsurat și gâtul lui îndărătnic cerea o scurtă socoteală. Parcă ne întreba de Niculai bucătarul, dat afară din cauza prea deselor beții.

Ne-am ferit la o parte cu oarecare respect și iarăși acel sentiment de vinovăție pe care știuse de mic să-l trezească în noi.

– Nu vă temeți, că-i blând și învățat cu joaca, – sare Vasilică, nepotul baciului.

– Dă-te încoa, Niță Faraoane, – și hop, Vasilică în spinarea blănoasă.

– Hai și noi...

– Bine, da să hiu și eu când vi-ți da gios, să nu îmbulzească din cap.

Cu genunchii și mâinile încleștate în lâna bogată, aproape de pământ, dar purtată pe sulurile văzduhui, mă simțeam puricele din poveste, care cu nouăzeci și nouă de ocale de fier tot sare până la cer. Impresie de elasticitate fără seamăn. Zbucnitoare fantezie de salturi, care nu se poate compara decât cu mișcarea apei când fierbe în clocote mari. Din deal în vale și din vale în deal ne învârtejeam în zulufi, râuri și copci.

Imi pierdusem suflarea, lumea se da tumba în jurul meu și căutam un loc de unde să-mi dau drumul să cad mai pe moale din spinarea diavolească a lui Niță. Noroc că ne-a putut ajunge Vasilică, să-l ție de coarne, să mă dau jos cu bine.

Acum ne duceam cu nerăbdare la stână și în fiecare asfințit ne jucam de-a piticii năzdrăvani, călări pe duhul negru al stânei. Numai el știa să dea pământul roată, să schimbe soarele din loc, să facă din pomi gloată vijelioasă.

Ceafa înaripată de coarne pecetluia cu negru tot ce vedeam, ca sigilii pe margini de foi luate de vânt.

Ne întorceam acasă cu foc în obraji și ochi, dovedind tuturor minunile laptelui de oaie.

Ne urmărea mirosul aspru și înecăcios al stânei. Se prindeau căpușe de brațe și picioare și trebuiau smulse cu sânge. Eram pe drept certați pentru apucăturile noastre sălbatice, dar nu se știa acasă nimic despre jocul nostru nebunesc.

Mai găsisem încă un berbec învățat la călărie, pe dolofanul Cărăbuș, cam bătrân, bălai, spălăcit, chior și leneș, dar tot ne bucuram să putem alerga câte doi odată.

Intr'o zi nu știu ce li s'a năzărit lui Niță și Cărăbuș, să-și măsoare puterile cu noi în spinare. Intâi am râs, ne deprinsesem cu jocurile violente, apoi s'a întors cojocul.

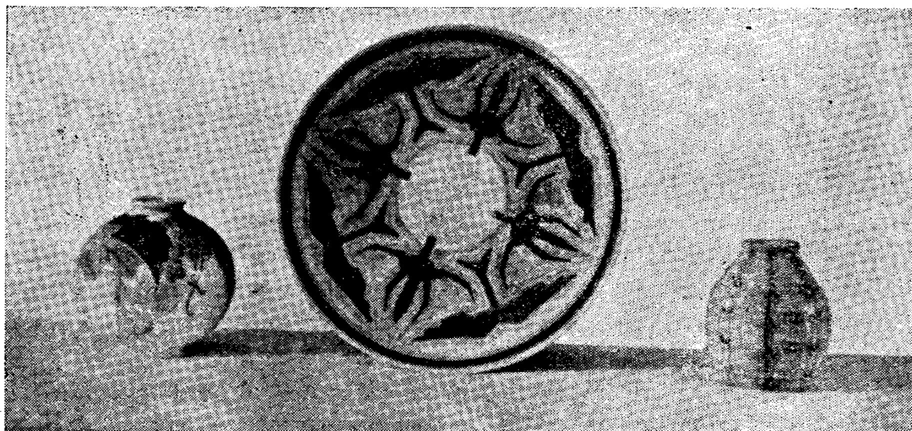
Se căutau prelung, se propteau cap în cap și se clinteau zmuncit unul pe altul din loc.

Dela o vreme s'au sprintenit, înfuriați de-abinelea, și au început a-și ciocni frunțile cu toată puterea. Se repezeau unul într'altul parcă vroind să-și spargă țestele. Și noi, vai, fără voie, făceam acelaș lucru. De geaba ne feream, ne loveam ca chiorii, în obraz, umeri, tâmple, cu lacrimi, sânge din nas, buze plesnite. Nu mai aveam putere nici să strigăm. Până să vie Vasilică și Baciul, eram de nerecunoscut.

A trebuit să mărturisim totul și aici s'a încheiat cura de lapte și prietenia cu Niță.

De atunci, s'au amestecat în visurile noastre rele, prăvăliri de scrânciob, bolovani negri și un îndărătnic behăit de miel.

MOŞTENIRI DELA GEPIZI

de EMIL NICOLESCU

Zămisliţi din amestecul a două neamuri falnice, în timpul vijelioasei epoci a năvălirilor barbare, străbunii noştri au ajuns în contact cu multe popoare. Contactul paşnic şi îndelungat cu unele din aceste popoare în căutare de locuinţă statornică, a lăsat urme neşterse asupra noastră. Dela unele am împrumutat obiceiuri şi cuvinte, iar dela altele câteva elemente de credinţe deşarte, de superstiţii.

In această ultimă categorie intră credinţa în acele fiinţe supranaturale, pe cari le întâlnim în basmele noastre sub numirea de „iele" şi „ştime". După imaginaţia poporului ielele sunt zâne de-o frumuseţe răpitoare. Locuesc prin munţi şi păduri, cu predilecţie în apropiere de isvoare sau cel puţin de locuri umede. Posed facultatea de-a străbate sburând cu iuţeală uimitoare, la un loc anumit, unde-şi întind mesele şi se ospătează. In serile şi nopţile cu lună ale primăverii şi verii, îmbrăcate în haine albe şi încinse peste mijloc, ielele joacă în horă încheiată, de preferinţă în jurul unor fântâni, sau prin livezi. Locul, în formă de cerc, unde şi-au întins hora, poate fi observat prin livezile cu iarbă excepţional de grasă şi frumoasă. Câtva timp după horă iarba încă mai rămâne galbenă, ca şi când ar fi fost pârjolită de foc. Pe lângă joc mai iubesc şi cântecul. Indrăsneţul care se lasă ademenit de cântecul lor, sau le surprinde dansând, e pocit prin orbire sau amuţire, prin paralizarea unei mâini sau a unui picior, prin răpirea puterii din trup, sau prin luarea minţii. De aceea în popor şi azi se mai aude expresia „luat de iele", pentru caracterizarea unui stricat la minte sau nebun pe jumătate. Pe altul îl răpesc şi-l duc cu ele. Cu unii flăcăi sau bărbaţi tineri, chipeşi şi frumoşi, intră în legături de dragoste. Şi pe cât de pătimaşe sunt în iubire, pe atât de cumplite şi de răzbunătoare sunt în gelozie. Sunt împărţite în mai multe seminţii şi au un împărat al lor.

De unde am primit credinţa în iele? La popoarele sudice, ca Grecii şi Romanii, nu se găseşte. Se află însă la Slavi, apoi la Germani, în special la cei nordici. Deci dela unul din aceste popoare am împrumutat-o. Dela care însă, iată întrebarea? Slavii le numesc „vile". Deci, dacă această superstiţie am fi împrumutat-o dela Slavi, atunci deodată cu credinţa am fi luat şi numele slav de „vile", ceeace nu e cazul. La acelaş rezultat negativ se ajunge şi pe altă cale. O paralelă făcută între ielele noastre şi „vilele" slave scoate la iveală deosebiri aşa de esenţiale, încât posibilitatea unei influenţe slave trebue exclusă. In schimb ielele noastre sunt foarte apropiate din toate punctele de vedere de acele fiinţe mitologice, pe cari Gepizii le numeau „ellen". Acestea sunt identice cu „Elfen" şi „Elben" din limba germană de azi. Că de fapt avem a face cu o veche influenţă germanică, o dovedesc şi diferitele categorii de iele, cari sunt aceleaşi atât în limba noastră cât şi în cea germană. Aşa bună oară ielele câmpului sunt identice cu Flurelfen, ale pădurii cu Waldelfen, ale vântului (vântoasele) cu Windelfen, ale apelor cu Wasserelfen, zânele casei cu Hauselfen. Iar împăratul lor e Erlkönig, care e derivat din arhaicul „ellerkonge". Natural, fiecare din formele amintite cu numirea germană îşi are forma corespunzătoare în vechiul dialect gepid.

O altă superstiţie moştenită e credinţa în „ştime". Poporul crede că în noaptea spre sărbă-

torile mari s'ar vedea ieșind și licărind o flacără sau limbă de foc din locul unde se află îngropată o comoară. Culoarea flacării variază după natura comorii, fiind verde-albastră, dacă e vorba de argint, și galbenă, dacă e de aur. Altădată în locul flacării se zărește o umbră încunjurată de sfeșnice. Această arătare e știma banilor, sau demonul ce păzește tezaurul îngropat. Când acest demon observă că se apropie cineva de comoara de sub paza sa cu intenția s'o desgroape, o trage mai în adânc sau o mută mai la oparte ca să n'o poată afla, iar ea, știma, se învârte mereu în jurul omului, prefăcându-se fie în vulpe, fie în urs sau alt animal sălbatec. Și știmele sunt de mai multe feluri, ca știma băilor, a apei, a casei, etc...

De unde a luat poporul nostru și această superstiție? Credința că comorile îngropate sunt păzite de un demon sau de un balaur, e răspândită aproape la toate popoarele. O aveau și Grecii și Romanii. Dar la ei rolul de paznic era îndeplinit de o ființă numită diavol sau draco. Cum în basmele noastre dracul nu are acest rol, decât doar din greșala povestitorului, urmează că originea acestei credințe trebue căutată în altă parte și anume tot la Germanii vechi, sau mai precis la Gepizi. Aceasta pentru motivul că la baza cuvântului știmă stă ideea de licărire, de scânteiere, fiind acelaș cuvânt cu gepidicul *scheima* (citește: scima), dela care limba germană are derivatele de „Schein și Schimmer" tot cu înțeles de sclipire, lucire, licărire. Nu e necesar să se facă etimologia cuvântului știmă derivat din nordicul scima, trecându-l prin toate fazele lui de transformare, spre a demonstra înrudirea dintre ele, la care se mai adaugă și ideea comună de licărire.

Renunțând la înșirarea și a altor urme de păgânism gepid, să trecem mai departe și să ne întrebăm: Când și unde am primit aceste elemente din vechea mitologie germană? Evident, le-am putut primi numai într'un timp de îndelungată conviețuire, căci spre deosebire de influențele exercitate între indivizi singuratici, cele dintre popoare reclamă un contact direct și îndelungat, pentru ca elementele împrumutate să se poată încetățeni, pătrunzând în masse cât mai largi. Această constatare implică o altă întrebare: Când și unde am conviețuit cu popoare nordice? Răspunsul ni-l dă istoria. Cum istoria n'are cunoștință că strămoșii noștri ar fi emigrat spre țările baltice, de unde să fi revenit la leagănul zămislirii lor ca neam, urmează că popoare nordice și în special Gepizii au venit la noi. Și despre aceea că Gepizii au fost în Dacia, istoria are cunoștință ca de un fapt petrecut pe timpul migrațiunii popoarelor. Să cercetăm numai ce spune istoria în această privință.

Gepizii făceau parte din marea familie germană, care se compunea din mai multe seminții. O astfel de seminție era a Goților, cari la rândul lor se subîmpărțeau în trei ramuri: Vizigoți, Ostrogoți și Gepizi. După cum rezultă din unele cercetări arheologice și limbistice recente, patria lor străveche pare să fi fost Scandinavia, de unde s'au mutat în Nord-Estul Germaniei, ocupând câtva timp ținutul dela gura Vistulei, apoi coboară tot mai spre Sud. Intrând în arenă, istoria lor se separă. In prima jumătate a sec. III. Goții ocupă teritoriul de dincolo de Prut, de unde fac dese incursiuni în provinciile romane din dreapta Dunării. Aceste invazii devenind tot mai dese, împăratul Aurelian își retrage legiunile la 271 în Sudul Dunării, cedându-le Nordul ca unor federați ai imperiului. Astfel Vizigoții devin stăpâni ai Daciei părăsite de armată și oficialități, nu însă și de populația legată de glia hrănitoare. Dar, deși stăpâni, ei nu și-au stabilit locuința aici, ci au ocupat numai partea din spre Răsărit a Carpa-

Vrăjitoare din Orient

Ulcior românesc

ților și anume partea estică a Munteniei, șesul Moldovei și Basarabia. Dincolo de Nistru se aflau locuințele Ostrogoților. In cetatea carpatică a Daciei romane însă Vizigoții n'au locuit. Drept mărturie stă un șir întreg de documente, dintre cari nici unul nu menționează, că vreo incursiune de-a Goților ar fi pornit din Dacia. Dimpotrivă ele arată că toate atacurile, atât cele pornite, cât și cele suferite de ei, au avut drept teatru ținuturile de lângă Marea Neagră. Aceleași documente mai spun că Dacia a fost prădată din timp în timp de Goți, ceeace nu s'ar fi întâmplat, dacă locuința lor stabilă ar fi fost acolo. Această situație se menține până la năvălirea Hunilor (375), când Vizigoții se retrag peste Dunăre, iar mai apoi în Italia, Gallia și Spania. Astfel, despre o înrâurire din partea lor nu poate fi vorba, întrucât între jefuitori și jefuiți nici când nu se pot stabili condiții favorabile exercitării unei influențe care reclamă altfel de raporturi.

Pe timpul venirii Hunilor, Ostrogoții locuiau dincolo de Nistru, formând un imperiu puternic sub regele lor Ermanric. Neputând însă rezista în fața Hunilor, aceștia-i supun. Iși recâștigă neatârnarea abia după moartea lui Atila (453), când ocupă Panonia. Trecând apoi în Italia, regatul lor a fost desființat de împăratul Iustinian (555). Deci nici dela ei n'am putut împrumuta ceva, nevenind în contact cu ei.

Mai rămâne al treilea ram al poporului gotic, Gepizii. Și ei au părăsit gura Vistulei deodată cu Goții, ajungând pe la mijlocul sec. III. în Sudul Galiției. O parte din ei trecând Carpații, s'a stabilit dincolo de valul roman, ocupând Nordul Transilvaniei, deci Maramureșul și județele invecinate Ugocsa și Bereg. Și regatul lor a fost supus de Huni, Gepizii având chiar un rol important în oștirea lui Atila, cel supranumit „biciul lui Dumnezeu". Ca vecinii cei mai apropiați, îndată după moartea acestui faimos cuceritor de țări, Gepizii sunt primii cari ridică armele contra foștilor asupritori, sub conducerea lui Ardaric. La mișcarea lor de eliberare s'au alăturat și Ostrogoții. Reușind să scuture jugul hunic (454), aceste două popoare înrudite își împart regatul lui Atila, dar în calitate de federați ai imperiului roman, restabilindu-se în acest chip vechiul raport din timpul Vizigoților. Ostrogoții ocupă Panonia, iar Gepizii ținutul dintre Tisa și Carpați, deci tocmai partea cea mai romanizată din fosta Dacie.

După mutarea Ostrogoților în Italia, Gepizii ocupă locurile părăsite de ei. Din această cauză au dese conflicte armate atât cu stăpânii anteriori cât și cu imperiul roman, iar în cele din urmă cu Longobarzii. Aceștia unindu-se cu Avarii, desființează regatul gepid.

Dacia trece acum în stăpânirea Avarilor, iar

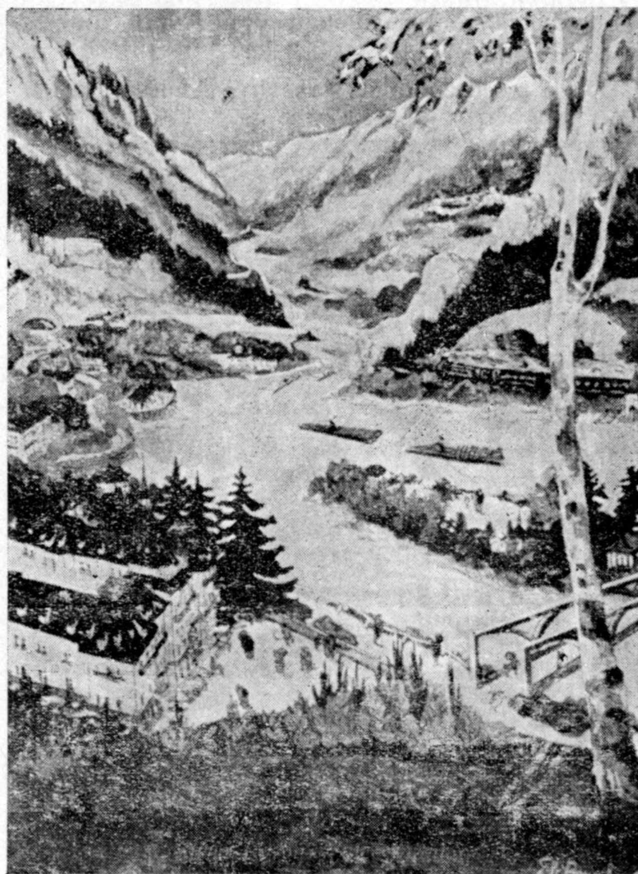

V. Ivanoff: Ardeal

peste doi ani ocupă și Panonia, după mutarea Longobarzilor în Italia. Desființarea statului gepid n'a însemnat însă și nimicirea existenței naționale a Gepizilor. Ca popor ei au mai continuat să existe încă vreo trei sute de ani, ultima mențiune istorică a lor făcându-se pe la sfârșitul secolului IX.

In comparație cu alte popoare, cari au exercitat mai mult o suzeranitate nominală, Gepizii au exercitat și una reală, ocupând și locuind efectiv în Dacia. Această afirmare se sprijină, pe lângă alte mărturii istorice, pe descoperirea unui mormânt gepid la Apahida. In el au fost așezate spre veșnică odihnă rămășițele pământești ale principelui Omhar, care fusese convertit la creștinism. Acestea reies clar din faptul că în sicriul de lemn putred, pe lângă alte podoabe de aur, s'au găsit și trei inele cu semnul crucii și cu numele posesorului inelului, scris cu majuscule latine. Și cum Gepizii au primit creștinismul, dar în formă ariană, după prăbușirea puterii hunice, înseamnă că principele Omhar a trăit în Dacia după această dată (454), deci tocmai în timpul când Gepizii stăpâneau peste Dacia.

Rezumând cele expuse cu privire la Gepizi, constatăm că dintre toate popoarele gotice, numai

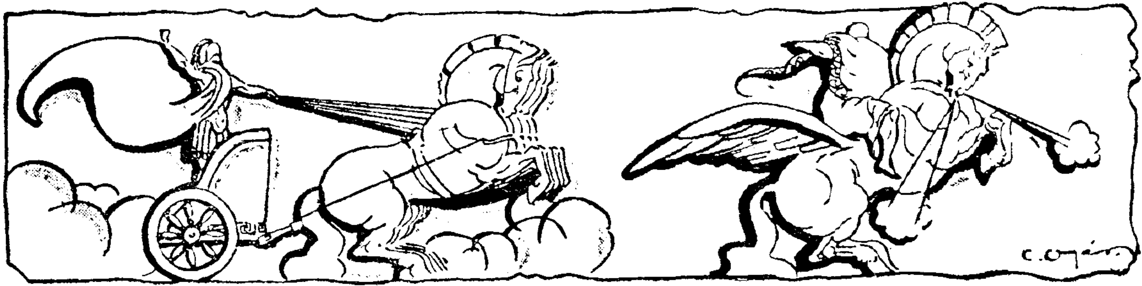

Elena Barbu: Valea Oltului

Gepizii au locuit efectiv în cuprinsul Daciei; prin urmare numai ei au putut influența populația băștinașe, împrumutându-i unele superstiții nordice, cari în basme și în închipuirea poporului nostru au continuat să se mențină până în zilele noastre. Iar în ce privește timpul când s'a putut exercita această influență, în tot cazul el trebue fixat între cele două date extreme, adecă între începutul stăpânirii gepide în Dacia și dispariția poporului gepid, probabil prin asimilare de către alte neamuri cu o vitalitate mai mare.

Deși începutul stăpânirii gepide datează dela 454, totuși e greu de admis că am fi primit numita influență îndată după stabilirea primului contact dintre cele două popoare. Se opun la aceasta două piedici destul de serioase, cari au zădărnicit stabilirea unui mai intim raport sufletesc între ele, ceeace constitue o condiție indispensabilă pentru stabilirea posibilității unui împrumut. Prima piedecă o forma raportul de stăpân și supus, iar a doua deosebirea religioasă, întru cât Gepizii erau arieni, iar băștinașii dreptcredincioși. Primul zid despărțitor a fost înlăturat deodată cu desființarea regatului gepid prin Avari. Impărtășind de-acum aceeaș soarte de supuși ai unui stăpân comun, o apropiere a devenit posibilă, fiind lucru știut că nenorocirile comune apropie pe oameni. Iar în ce privește al doilea perete despărțitor, deosebirea confesională, el încă n'a format un obstacol prea îndelungat în calea înjghebării unui modus vivendi între autohtoni și venetici. Pe deoparte istoria nu înregistrează nicio persecuție religioasă inițiată de Gepizi contra celor de altă religie, ceeace dovedește că sub raport religios Gepizii erau toleranți, iar pe de altă parte și ei au trebuit să părăsească arianismul cel mai târziu în secolul VII., când și Longobarzii și Vizigoții se lapădă de el, în urma energicei campanii întreprinse pentru combaterea și stârpirea lui. Astfel dispărând și acest ultim stăvilar din calea apropierii celor două popoare, între ele s'au putut înfiripa de-acum legături mai strânse, înlesnind împrumutarea unor supersiții din partea păstorilor simpli ce-și duceau viața în mijlocul naturii, ale cărei taine mintea lor primitivă căuta să le pătrundă și să le deslege.

Cu alte cuvinte pomenita moștenire dela Gepizi trebue să dateze din intervalul dintre desfințarea regatului și dispariția lor ca neam, deci dintre mijlocul secolului VI. și sfârșitul secolului IX. Iar locul unde am suferit această influență nu poate fi altul decât acela, unde am convieţuit.

LEONARDO DA VINCI

de C. MUREȘANU

(Urmare)

In primăvăra anului 1500, după o absență de 18 ani, Leonardo se întoarce la Florența, unde cu mici întreruperi locuește șase ani. In vremea aceasta se găsea acolo încă o pleiadă de artiști, ca Botticelli, Ghirladajo, Filippino, Lippi, Perugino, Fra Bartolomeo și alții. Pentru toți aceștia, venirea maestrului Leonardo a însemnat un eveniment artistic dintre cele mai importante.

Sosit la Florența, Leonardo începe să lucreze pentru Serviți, un carton, reprezentând pe Sf. Ana cu Fecioara Maria așezată pe genunchii ei, care sprijinește la rândul ei, pe micul Iisus. Cartonul acesta a fost terminat pe la 1501, însă tabloul cu acelaș subiect, astăzi la Louvre, a fost pictat mult mai târziu, poate peste câțiva ani la Milano, sau poate chiar spre sfârșitul vieții lui Leonardo, când acesta locuia în Franța. Frumusețea acestui tablou este cunoscută, surâsul minunat al Sf. Ana și al Fecioarei, coloritul și clar-obscurul în care se scaldă întreaga pânză ne atestă talentul genial al maestrului.

In anul 1502 Leonardo întovărășește timp de câteva luni pe Cesare Borgia, ducele de Romagna, pentru care face admirabile hărți și planuri de fortificații militare. In anul următor, reintors la Florența, gonfalonierul Piero Soderini îl însărcinează cu executarea cartonului, reprezentând „Bătălia dela Anghiari" care urma să decoreze sala mare a consiliului din Palazzo Vecchio. Leonardo termină în curând această lucrare, pentru care s'a folosit de studiile de cai făcute încă la Milano. Cartonul nu mai există astăzi, totuși avem o copie făcută în sec. al XVII-lea de Rubens. Leonardo începe executarea frescei în Palazzo Vecchio, din nenorocire amestecul de culori precum și stratul izolator întrebuințat, au fost de așa natură, încât în partea de sus a compoziției, cu tot focul pe care Leonardo îl aprinsese ca să usuce lucrarea, culorile au curs unele într'altele, așa că toată munca depusă a devenit zadarnică. Michel Angelo primise comanda pentru fresca ce trebuia să facă față celei a lui Leonardo și care urma să reprezinte „Lupta dela Cascina". Admirabilul carton al lui Michel Angelo, care entuziasmase pe florentini, n'a avut nici el norocul să fie păstrat. Se pare că în 1512 un elev al lui Michel Angelo, numit Bandinelli, s'a furișat cu ajutorul unei chei false în sala în care era păstrată această lucrare și din invidie a tăiat cartonul în bucăți. Astfel despre aceste două minunate lucrări, pe cari contemporanii nu mai conteneau să le laude și să le compare, și cari erau considerate ca marea lecție de pictură a secolului – nu ni s'au păstrat decât câteva studii preliminare și copii.

In timpul acestor lucrări a pictat Leonardo portretul de femeie, cunoscut sub numele de Gioconda. Vasari spune că ar fi portretul Mona Lisei, soția nobilului florentin Francesco del Giocondo. Astăzi în schimb A. Venturi, susține și demonstrează că afirmația lui Vasari, precum și detaliile pline de pitoresc pe cari le dă în legătură cu executarea acestei capod'opere, ar fi de domeniul fanteziei și că în realitate ar fi vorba de portretul prințesei Constanza de Avalos, văduva lui Frederico del Balzo, pe care Leonardo ar fi cunoscut-o la Roma.

Tabloul care dela moartea lui Leonardo a aparținut regilor Franței și mai târziu a trecut în colecția națională dela Louvre, este lucrarea în jurul căreia s'au stârnit, poate, cele mai înverșunate controverse ale amatorilor de artă.

Cine nu cunoaște portretul acesta, reprezentând o tânără femeie așezată într'o loggie, care se deschide pe un măreț și fantastic peisagiu de munți, spre care șerpuește un drum misterios? Gioconda, numele sub care este cunoscută aceasta femeie, are părul desfăcut pe umeri și peste el poartă un văl subțire negru, abia vizibil. Mâinile sunt admirabil modelate, volumul și desenul lor

ating perfecțiunea. Figura melancolică, surâsul puțin ironic, nehotărât, privirea pierdută, sunt într'o perfectă armonie cu peisajul de vis, învăluit în ceață. Tabloul credem că este mai mult un simbol al eternei neliniști și cercetări, cari l-au preocupat pe Leonardo toată viața și foarte puțin probabil este să fi existat cu adevărat un personagiu care să fie idealui spre realizarea curuia tindea maestrul.

In toamna anului 1506, Leonardo pleacă la Milano, chemat de ducele de Chaumont, guvernatorul Lombardiei In 1507 Ludovic al XII-lea adresează personal o scrisoare Signoriei, în care cere ca aceasta să renunțe la serviciile maestrului, pe care-l rugase să lucreze exclusiv pentru curtea franceză. Signoria acceptă și Leonardo rămâne câtva timp la Milano, însă în toamna anului 1507 este nevoit să se întoarcă la Florența, unde avea un proces de moștenire.

Intre 1508-1513 îl găsim pe Leonardo la Milano, unde urmează o epocă de liniște. Probabil acum pictează tabloul reprezentând pe „Sf. Ioan Botezătorul", astăzi la Louvre. Poate tot din această epocă datează „Bacchus" (Louvre), despre care se bănuește că a fost tot un Ioan transformat, de un necunoscut din secolul al XVII-lea într'un zeu păgân. Tablourile acestea diferă de celelalte ale lui Leonardo, figura luminată a profetului se detașează pe un fond întunecat, totuși expresia feței are un surâs înrudit de-aproape cu cel al Sf. Ana sau al Giocondei.

In ultimii ani milanezi, Leonardo se ocupă tot mai serios cu studiile de mecanică și de anatomie. După mărturisirile lui, făcuse peste 30 de disecții, ceeace era o adevărată raritate pe vremea aceea. Voia să scrie o anatomie complectă a omului, pe urmă una comparată cu cea a animalelor. Leonardo a făcut și ascensiunea Monte Rosso-ului, care avea peste 2000 m., unde a desenat admirabile studii de plante și animale văzute în cursul acestei ascensiuni.

In 1512 răsboiul este din nou în toi în toată Italia, Francezii sunt izgoniți și la Milano se întoarce Massimilian, fiul lui Ludovic Moro. Leonardo, pe care Ludovic al XII-lea îl aprecia atât de mult, este nevoit să părăsească cetatea și însoțit de câțiva elevi și servitori credincioși se instalează la Roma în 1513.

La Roma, unde de curând se alesese papă Leon al X-lea, vărul acestuia Giuliano de Medici, om cult și literat, mare admirator și protector al lui Leonardo, este numit gonfalonier al bisericii. La invitația acestuia, maestrul se instalează la Belvedere, în vremea când la Roma Michel Angelo isprăvise tavanul Capelei Sixtine, Bramante se apropia de terminarea catedralei Sf. Petru, și Rafael începea decorarea Logelor din Vatican.

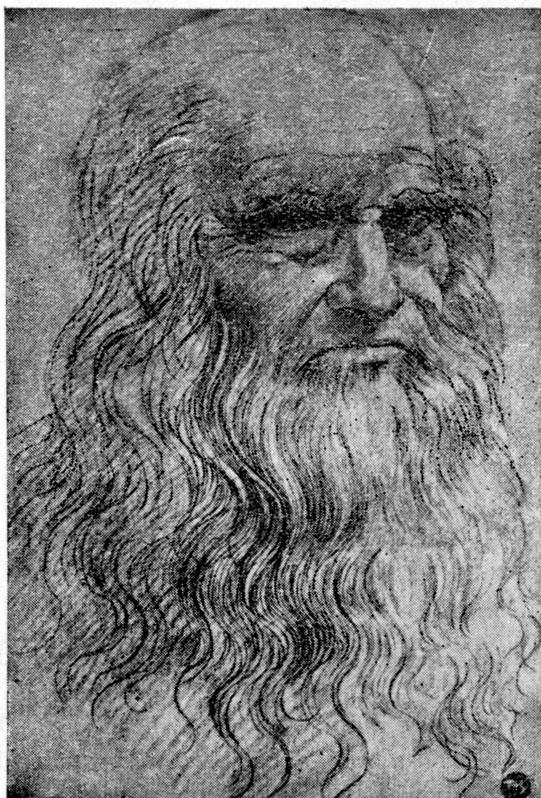
Nu cunoastem cu precizie nici o lucrare făcută în timpul celor trei ani petrecuți la Roma, știm numai din însemnările lui Leonardo despre un plan de secare a mlaștinelor pontine. Balthazar Castiglione, un nobil roman contimporan, ne spune că Leonardo se ocupa cu studii de botanică, geologie și spihologie.

In 1515, Francisc I. care urmase pe tronul Franței după moartea lui Ludovic al XII-lea reușește să învingă și să sdrobească definitiv, la Marignano, armatele italienești, în urma cărui fapt Papa Leon al X-lea încheie pace cu dânsul. La insistența lui Francisc I., care avea o profundă admirație pentru Leonardo, poate și din cauza primirii destul de reci pe care Papa i-o rezervase în timpul șederii sale la Roma, maestrul acceptă invitația tânărului rege și pleacă, însoțit de elevul său Francesco Melzzi și de servitorul Battista, spre Franța.

Se instalează la manoir de Cloux, pe valea Loirei, lângă Amboise, unde era reședința regelui Francisc I. Există o scrisoare rămasă dela Antonio de Beatis care îl însoțea pe Cardinalul Luigi de Aragon, relatând vizita pe care o făcuseră aceștia bătrânului maestru Leonardo în timpul șederei sale la Cloux. Astfel Antonio de Beatis amintește că a văzut în atelierul maestrului portretul unei nobile florentine, probabil al Giocondei, tabloul cu Sf. Ana și în fine un al treilea reprezentând pe Sf. Ioan. Tot el amintește că Leonardo era de câtăva vreme paralizat la o mână.

Francisc I. avea o admirație și venerație extremă pentru genialul artist. La curtea lui influența Renașterii italiene, începută sub Ludovic al XII-lea, continuă cu stabilirea lui Leonardo în Franța. Pictori ca Jean Péréal, mai târziu Jean Fouquet, arhitecții castelelor dela Blois și Amboise, vor fi influențați de ideile lui Leonardo.

Din acești ani de bătrânețe petrecuți în liniște pe malul Loirei se păstrează câteva splendide desene, în special peisagii ca Furtuna (Windsor), cari ne arată că simțul de observație nu-i slăbise și că mâna îi slujea cu aceeași fidelitate ca în tinerețe. Poate tot din acest timp este și minunatul auto-portret în creion, azi la muzeul din Torino, cari ne arată un Leonardo îmbătrânit, dar tot frumos, pare să-și fi găsit seninătatea sufletească. Poate numai Rembrandt în auto-portretul făcut cu puțin timp înaintea morții sale, s'a detașat de tot ce era lumesc, oglindind viața spirituală plină de resemnare și calm, la care reușise să se ridice.

Leonardo da Vinci: Autoportret

Leonardo scrie, face planuri admirabile prin preciziunea și ingeniozitatea lor; avea de gând să facă un canal între Loire și Cher, voia să încerce secarea Solognei. Moartea îl surprinde la Amboise în ziua de 20 Mai 1519, asistat până în ultimele clipe de Francesco de Melzi și de credinciosul Battista.

Leonardo a fost un izolat, un om care a evitat societatea, care n'a căutat viața de familie, nu pentrucă le-ar fi subestimat, ci pentrucă avea convingerea că-l împledecau în realizarea scopului suprem: căutarea adevărului, pentru care avea nevoe de o completă singurătate. Viața lui, dar mai ales splendida izolare în care a trăit ne face să ne gândim la cea a lui Rembrandt sau a lui Beethoven.

Om pașnic, bun la suflet, spunea despre răsboi că este „o nebunie bestială". Totuși curiozitatea și imaginația l-au făcut să se ocupe de invenția carelor de luptă, a posibilității de realizare a submarinelor, a aparatelor de sburat, a gazelor de luptă, etc.

Leonardo a fost cel mai mare naturalist al timpului său, atât în domeniul animal cât și mai ales în cel vegetal. A fost fără îndoială marele fizician al sec. XV-lea. „Mișcarea - spunea dânsul - nu se naște din nimic, ea este consecința unei puteri continuative sau transformate". Pentru sunet și lumină descopere propagarea lor prin unde, așa cum le observase la apă. Mecanica o aplică și corpurilor cerești, și astfel pregătește calea lui Galilei, Keppler și Newton. „Matematica și filozofia - spunea Leonardo - sunt necesare ori cărei corectări științifice, fără de cari nici o problemă pământească nu poate fi deslegată.

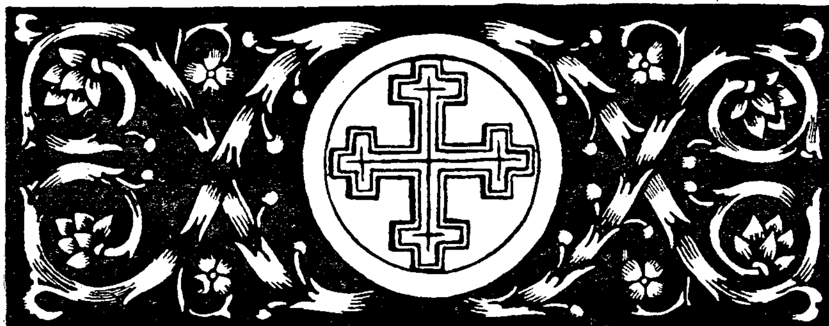
Admirabilele observații despre perspectivă și lumină, despre mișcarea care trebue să corespundă intenției trupului și a sufletului, despre rotunjirea desenului, despre culoare, despre jocul de clar-obscur, reflexul și în fine „sfumatorul", toate acestea sunt motive pentru cari „Trattato della Pittura" a fost considerat ca o adevărată biblie a pictorilor.

Leonardo e filosof atunci când recomandă contra răutății oamenilor: „indiferența, singura în măsură să te apere, fără să-ți sdruncine echilibrul sufletesc. Răbdarea apără de jignire, cum apără haina de răceală".

Curiozitate universală, știință enciclopedică, Leonardo s'a ridicat la o culme de concepție estetică, nici odată artificială, realizând o creație nebănuită de inteligență a spiritului omenesc.

Leonardo da Vinci: Gioconda

Relațiile bisericii ortodoxe române din Kolozsvár-Cluj cu Brașovenii[*]

de Pr. FL. MUREȘANU

„Memoriul protopopului Roșescu spune că biserica a fost zidită de poporul românesc din Kolozsvár-Cluj cu ajutorul Românilor din Patrie și mai ales a celor din Brașov și din Țara românească. Clujenii au contribuit cu lucrul mânilor și cărăușitul, brașovenii au contribuit la înfrumusețarea bisericii, iar Dimitrie Stânga a fost trimis în Țara românească de unde a adunat bani pentru biserica din Kolozsvár-Cluj"[1])

Din actele păstrate în arhiva bisericii se verifică în întregime sublinierea relațiilor cu Brașovul.

Intâi, Ilie Fulea vine dela Brașov în 1792). Subliniind această dată, motivul venirii lui Ilie Fulea dela Brașov la Kolozsvár-Cluj trebue să-l căutăm în evenimentele vremii. Episcop al Românilor ortodocși din Transilvania era în anii aceia *Gherasim Adamovici*. In timpul păstoririi sale de 7 ani (1789-1796) a lucrat cu mult zel pentru ridicarea poporului. La stăruințele lui s'a dat Art. din 1791, prin care se asigură Bisericii ortodoxe din Transilvania „liberul exercițiu". Aceasta ne îndreptățește să presupunem că trimiterea lui Ilie Fulea dela Brașov la Kolozsvár-Cluj face parte din planul de reabilitare al ortodoxiei intreprins de Gherasim Adamovici. Nu s'a găsit până acum scrisoarea de trimitere, dar ea de bună seamă că a trebuit să existe. Poate vre-o întâmplare norocoasă să o scoată intr'o zi la iveală.

Și episcopul care l-a trimis și Ilie Fulea au știut că puținii credincioși din Kolozsvár-Cluj nu sunt în situația de-a susține o biserică și pe slujitorii ei. In consecință s'a îngrijit ca existența atât a bisericii cât și a preotului să fie asigurată din altă parte.

Compania numită grecească de pe lângă biserica *„Sfintei Treimi"* din Brașov, formată din negustori greci și macedoneni bine înstăriți era în această fericită situație, la care se putea face apel, mai ales că și în Kolozsvár-Cluj - printre reprezentanții ortodocșilor găsim tot macedoneni, cari de bună seamă că-și aveau legăturile lor cu cei din Brașov, unde era centrul acestei „companii" grecești.

Fapul că și biserica din Kolozsvár-Cluj are hramul „Sf. Treimi" ca și biserica numitei companii grecești din Brașov se poate aduce ca un argument în plus pentru stabilirea relațiilor dintre aceste două biserici.

Pe baza actelor ce se păstrează în arhiva bisericii din Kolozsvár-Cluj se pot preciza următoarele momente din relațiile cu Brașovul:

1. Ignatie Carabeț, protopopul Brașovului cu data de 28 Oct. 1833 scrie către Episcopul Vasile Moga:

Prealuminate și Preasfințite Doamne Episcope! Mie Milostiv Stăpân!

La milostiva poruncă a Mării Tale dto 22 Iunie a. c. întru care mi să poruncește ca să caut aicia la Brașov vrun Binefăc(ă)tor, care să cumpere împreună cu Măria Ta pă sama Popii și a Diacului neunit din Cluj vr'o moșie, că altmintrelea nu poate să trăiască Popa nostru acolo.

Umilit am de a răspunde Mării Tale, că

[1]) Dr. Seb. Stanca: Bis. ort. din Cluj, pag. 5.

*) Fragment din cartea „Biserica din deal", apărută de curând.

eu de atuncia încoace în chip neîncetat m'am sârguit și am ublat pe la toți negutătorii noștrii și m'am rugat de toți care am socotit că sânt în stare de a putea face benefacții de acele, și nici de cum n'am putut căpăta nici un benefactor acolo, din pricina că s'au cheltuit mult cu facerea capelei Românești din cetatea Brașovului, și negutătoriile încă au cam stârpit, și așa mai pe urmă neîncetat m'am tot rugat de coratorii bisericii cei grecești din cetatea Brașovului, și m'am dus pe la casele Dumnialor și de fiestecare corator m'am rugat deschilinit, și le-am arătat părinteasca scrisoare a Mării Tale, și le-am spus că de nu se va face ceva mijlocire de ajutoriu dela biserica Dumnialor, vom pearde biserica și pe popa nostru din Clujiu din pricina că n'au cu ce să trăiască acolo că poporeanii încă sânt foarte puțini, și nu sânt în stare de aș ținea Popă, și așa după multe rugăminți ale mele și Dumnialor s'au sfătuit laolaltă și mi s'au făgăduit că în scurtă vreme vor trimite din banii bisericii la Clujiu 1000 de zloți bani de hârtie v. v. ca să deea în camătă pe lângă caution bun, și dobândă vor în tot anu să eaie Popa cel ne unit care va fi acolo, fără aceia încă vor mai da în toți anii 50 fl. v. v. dela biserica Dumnialor, după cum mai pre larg te vei milostivi Măria Ta a vedea din aicea adăugata scrisoare a cinstiților coratori dto 30 Sept. a. c. care umilit o trimit Mării Tale spre vedere împreună cu instanția lui Kir. Trandafir din Clujiu.

Pe lângă acestea toate cu smerită plecăciune sărutând Mâna cu plecăciune rămân al Mării Tale

Corone die 28-a Octobre 833.

Prea plecată slugă

IGNAȚIE CARABEȚ[2]

Protopop Brașovului.

Alăturat acestei adrese găsim copia scrisorii „cinstiților coratori“ dto 30 Sept. din 1833 pe care Protopopul Carabeț a trimis-o Episcopului Moga „spre vedere“. „Instanția lui Kir Trandafir din Cluj“ care ar fi tot atât de prețioasă pentru stabilirea relațiilor cu Brașovul, nu s'a găsit până acum.

Din scrisoarea „cinstiților coratori“ dela Biserica „Sf. Treime“ din Brașov se poate constata că epitropul Trandafir reclamase subvenția restantă, referindu-se la un „funduși“ de 4000 florini pe care i-ar fi lăsat Panaiot Hagi Nicu din Brașov, și din al căror venit *„urma să se dea milă la fete sărace și la biserica* de acolo (din Kolozsvár-Cluj) în tot anul câte 50 fl.“

Mai constatăm din acea scrisoare că cei 50 de florini *„dela o vreme până la Anul 1810 inclusiv li s'au trimiș“*, încă *„și alte ajutorinți de bani și scule bisericești“. „Deasupra acestora pă cum și la Anul 1823 Noembrie 16 st. 28 li s'au trimis prin mânile Domnului Kir Georghie Trandafir florini 300 pentru că ni s'au rugat să direagă turnu Bisericii“.*

Și scrisoarea se încheie zicând:

„Să fie la odihnă și să fie încredințată (Biserica din Kolozsvár-Cluj) *că să va milui dela dânsa* (adică dela Biserica Sf. Treime din Brașov) *poate și mai bine decât până la anul 1810 și iarăși acum o miluește cu o sumă de de bani care îi va și trimite în scurtă vreme“.*

In legătură cu subvenția de 50 fl. anual găsim corespondență și pe la anii 1861-62. Mai apare în socoteli și în acte o altă subvenție de 21 fl. anual.

In 28 Martie 1861 Vasile Roșescu scrie lui Șaguna prin care se roagă:

„Prea milostiv a decide ca acei 50 fl. V. V. și 21 fl. v, a. carii sânt testați pentru subsistența preotului din Clujiu, și au a se trage dela Compania grecească din Brașov să mi să deie mie în tot anul precum s'au dat și antecesorului meu, – dinpreună cu ratele dela anul cel din urmă de când nici eu nici Biserica nu capătă“.

Șaguna scrie pe act:

„Trebuie să spui pe cari ani n'ai primit ajutoriul. Bine ar fi ca mai nainte singur să te adresești la comuna din Brașov și apoi încoace dacă va fi lipsă.

Sibiu 6 Apr. 861. ANDREIU.“

In anul următor, 1862, Ioan Petric Protopopul tractului II al Brașovului sub No. 38/862 scrie în 9 Febr.: *„Prea Onoratului Domn Vasile Roșescu, Administrator Protopopiatului Clujului la Claudiopoli (Klausenburg):*

Prea Onorate Domnule Protopoape!

Conform cerinței Prea Cinstiei Tale din 20 Ianuarie a. c. am predat epistola adresată către compania grecească, cu aceea poftire ca să vă trimită o copie autentică după Testamentul lui Hagi Nicu în privința celor 50 fl. v. v.

[2]) In 1805 găsim pe Ignatie Karabeț protopop al tractului inferior din comitatul Turda. (Vezi Matei Voileanu: Contribuțiune la Istoria bisericească din Ardeal. Tip. Arhid. Sibiu, 1928., pag. 45. Aci a dat ca an al hirotonirii lui Ignatie Karabeț 1801, la Arad. Probabil de aci a trecut la Brașov, unde îl găsim la 1833).

Fl. Pretorian: Costum din Scheiu

dăruiți la biserica noastră ortodocsă din Clujiu spre a să ști că Biserica sau preotul slujitoriu are să tragă această danie?"

Ioan Petric spune mai departe că interesându-se dela „actuariul" companiei grecești, acesta i-a răspuns: *„te asigur Domnul meu că Testamentul nu există în privința menționatei danii ci acela s'au făcut numai de către compania grecească care avea mult deaface cu negutătoriul și cu curatorul din Cluj, Trandafir. Noi am dat totdeauna aceea danie și vom da și restanția de 5 ani încoace numai să ni să trimită cvitanție ca totdeauna subscrisă de M(agist)ratul locale și Episcopie sau curatorii bisericii, apoi nu purtăm grije cine să se folosească de acei bani, biserica sau preotul"*.

In 20 Ian. 1865, acelaș protopop al Brașovului, Ioan Petric scrie lui Vasile Roșescu: *„Protopop greco-orientalu alu Clusiului, la Klausenburg (Clusiu)*

Prea Onorate Domnule Protopop!
și în Christos frate!

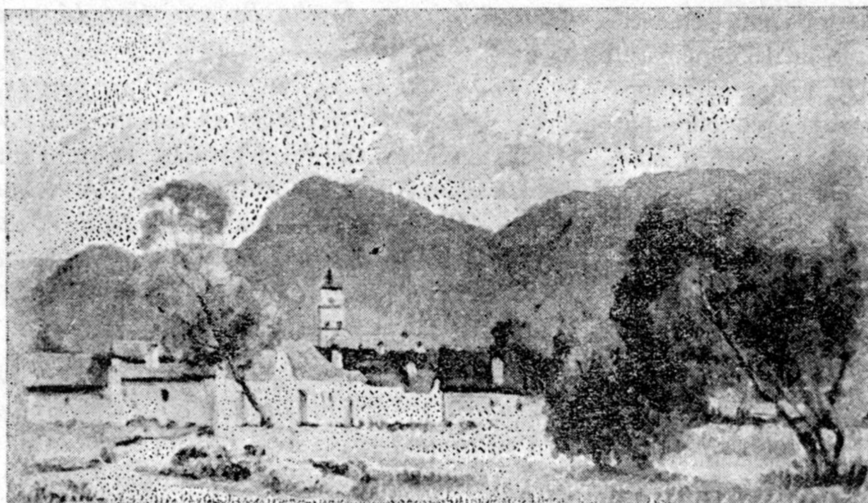
In urma stimatei Frăției Tale provocări dto 14/1 ca pe lângă quitantia trimisă să ridic 21 fl. v. a. pe Anul 1864 dela Biserica grecească n'am lipsit a preda menționata quietanție la care mi s'a răspuns ca prin Părintele Adm. alu acei biserici vor trimite banii.

Apoi din Registrul de casă pe anii 1842-1854 vedem că în 15 Martie 1844 intră dela Compania din Brașov suma de 50 fl.

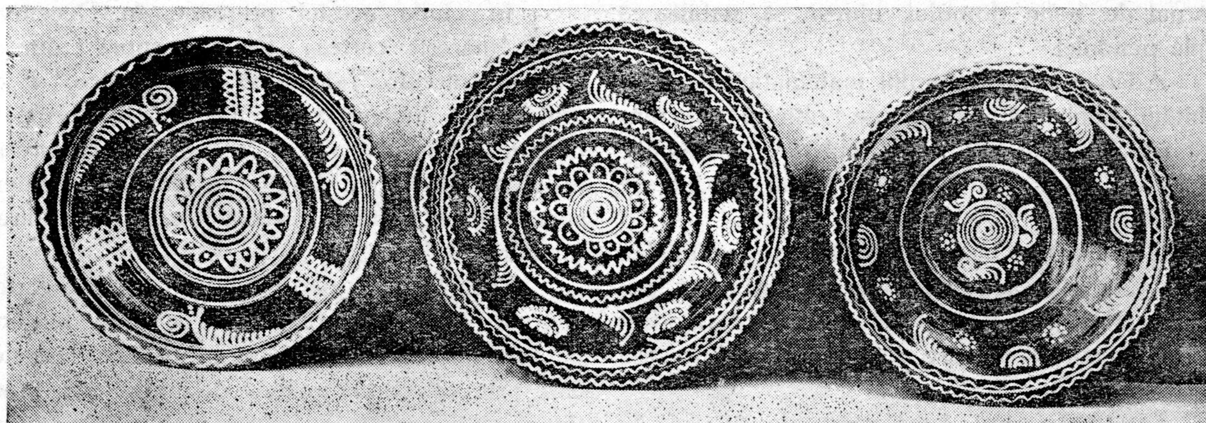
In 1851 suma de 150 fl. pe 1847, 1848, și 1849 dela Compania din Brașov. Iar în socotelile pe anii 1851-1853 găsim tot dela Brașov intrată suma de 40 fl.

Pe lângă relațiile dintre Biserica română ortodocsă din Kolozsvár-Cluj și Brașov, care apar suficient de afirmate în lumina acestor cifre și a daniilor mai sus pomenite, se mai poate bănui și autorul iconostasului bisericii, care trebue să fi fost un pictor oarecum oficial al Brașovenilor din acea vreme.

Tot din seria documentelor care afirmă relațiile cu Brașovul face parte și Testamentul dela 1841 al lui Ioan Popasu.

Șt. Popescu:
In Transilvania

GALILEO GALILEI

de AUG. DEJEU

Deşi focul răsboiului a cuprins întreg pământul şi omenirea se opinteşte din răsputeri să zidească o nouă rânduială în lume, totuşi, simultan cu aceste opinteli, pretutindeni se face sărbătorirea lui *Galileo Galilei,* dela moartea căruia s'au împlinit de curând trei sute de ani.

Amintirea lui se face pretutindeni, pentrucă el n'a fost numai un fiu al Italiei, ci al întregii omeniri. Un om care a reuşit să smulgă naturii atâtea secrete, care a ştiut să vadă universul atât de întins, cum nimeni altul nu-l văzuse până la el, nu putea să rămână închis în graniţele naţiunei sale, el trebuia să împărtăşească lumină şi altora, să pregătească lumea pentru marile descoperiri şi invenţii.

Epoca în care-şi desfăşoară activitatea e plină de frământări religioase şi politice. Invăţătura lui Aristotel era izvorul de înţelepciune al cărturarilor vremii. Toate concepţiile contimporane privitoare la sistemul lumii, la legile fizice, sunt formulate de acesta. Pământul e centrul lumii; soarele, luna, stelele, se mişcă în jurul lui. Cei cari îndrăzneau să se opună acestor principii erau consideraţi periculoşi pentru stat şi sancţionaţi imediat. E caracteristic cazul lui Copernic, care a fost izolat, al lui Giordano Bruno, ars pe rug şi în fine al lui Galilei care a suferit închisoare pentrucă şi-a permis să cugete independent de predecesorii şi contimporanii săi.

Activitatea multilaterală a lui Galilei provoacă însă o descătuşare a ştiinţei de formele învechite aristotelice; o smuceşte din tiparele ruginite pentru a o sălta cu secoli înainte.

Astfel negurile încep să se destrame, pentru a face loc luminei pe care Galilei o împrăştie din plin.

S'a născut în ziua de 19 Februarie 1563 la Pisa. Era fiul cel mai mare al lui Vincenzio di Michelangelo Galilei, om cu pronunţate aptitudini pentru matematici şi muzică. La Universitatea din oraşul natal îşi începe studiile de medicină şi filosofie pentru care îl destinase tatăl său, dar încurând le abandonează pentru a se dedica mai mult ştiinţelor pozitive ale naturii. Are o predilecţie deosebită pentru astronomie, fizică şi matematici. Se spune că la vârsta de 17 ani găsindu-se în catedrala din Pisa şi privind oscilaţiile candelabrului

Galileo Galilei

atârnat de bolta domului, ajunse să stabilească legile pendulei.

Adânceşte pe renumiţii matematicieni ai antichităţii Euclid şi Archimede, ultimul sugerându-i ideia construirii primei balanţe hidrostatice (1586) – despre care scrie şi prima sa lucrare ştiinţifică.

Concomitent însă cu activitatea sa ştiinţifică el desvoltă şi o activitate literară. In acest domeniu scrie: „Considerazioni al Tasso" şi „Apostilele la Ariosto" – în care dă dovadă de frumoase calităţi literare.

La 1589, când avea vârsta de 25 ani, fu numit profesor la catedra de matematici dela Universitatea din Pisa. Dela această catedră combate el teoriile eronate aristotelice privitoare la căderea corpurilor, pentru care el stabileşte o nouă lege.

Indrăzneala ideilor lui îi face însă mulţi duşmani, aşa încât la 1592 e nevoit să părăsească Pisa şi ocupă catedra de matematici la Padua, unde gloria lui de savant şi profesor va atinge apogeul. Aici face studii asupra mişcării corpurilor cereşti, a inerţiei, a căderii corpurilor; descoperi termometrul şi compasul geometric; stabileşte principiile fundamentale ale mecanicei. Tot la Padua perfecţionează telescopul descoperit de flamandul Hans Lippersheym din Middelburg şi cu ajutorul lui putu să privească relieful lunei. Descoperi că aşa numita „Cale lactee" nu e altceva decât o îngrămădire de stele; văzu inelul lui Saturn, sateliţii lui Jupiter, petele din soare, fazele planetei Venus. Incearcă apoi să înlăture ideia unui cer fizic – „sferă determinată a lumii fizice". Formulează o doctrină nouă – care revoluţionează lumea – asupra mişcării pământului în jurul soarelui şi nu invers, cum se crezuse până atunci.

Descoperirile făcute de el în acest timp îl consacră pe Galilei ca adevăratul iniţiator al ştiinţei astronomice. El însuşi într'o scrisoare adresată unui prieten scrie printre altele: „După cum sunt plin de o nesfârşită mirare, aşa de nesfârşite mulţumiri aduc eu lui Dumnezeu, căruia i-a plăcut să mă facă pe mine singur cel dintâi observator al unor lucruri aşa de minunate şi ascunse tuturor secolelor."

Aceste succese ale lui Galilei nu sunt însă privite cu simpatie. Unii din invidie, alţii convinşi că tot ceeace propovădueşte este erezie, provoacă o reacţiune din partea adversarilor. Prima ocazie de a-l înfrunta se iveşte odată cu apariţia cărţii lui Copernic, care fiind considerată eretică, e pusă la index de către biserică, iar lui Galilei i se interzice da a mai susţine în public sistemul formulat de acesta.

In ciuda acestei prigoane, în Decemvrie 1629 tipăreşte cartea: „Dialogo supra i due sistemi del mondo. Telemaico e Copernico." E cea mai vestită lucrare a lui Galilei. In formă de dialog, el încearcă aici să desbată şi să lămurească problema sistemului lumii; să scoată în evidenţă superioritatea raţiunii „în noua fază de gândire a omenirii".

Primele două personagii din această carte – Sagredo şi Salviati – reprezintă pe omul de ştiinţă, pe cercetătorul naturii bazat pe cazuri concrete – care prin cele două metode de investigaţii: inducţiunea şi deducţiunea – poate stabili un criteriu al adevărului ştiinţific. Simplicio – al treilea personagiu – închipuie lumea veche, încătuşată în formele aristotelice.

Această lume veche vrea Galilei s'o dărâme şi apoi să-i redea o viaţă nouă; să poată privi şi ea cerul cu ochii deschişi.

Prin această scriere îşi atrage ura papei (care se vedea identificat cu Simplicio) şi ca urmare Galilei în Oct. 1632 e citat în faţa tribunalului papal pentru a renega tot ce a scris şi a condamna sistemul lui Copernic. Cu această ocazie se crede că ar fi rostit celebrele cuvinte: „Eppur şi muove". Sentinţa se dă în Iunie 1633. Prin ea Galilei e condamnat la închisoare, executându-şi pedeapsa în Vila Ducelui de Toscana. Mai târziu însă i se redă libertatea şi se retrage iarăşi la Florenţa. De aici scrie ultima sa lucrare „Discorso", care e un fel de sinteză a tuturor descoperirilor sale din domeniul fizicei.

Din cauza deselor conflicte pe care le-a avut cu biserica pe tema inovaţiilor aduse de el în domeniul ştiinţei, nu arareori a fost acuzat de necredinţă. Tuturor acestora Galilei le răspunde: „Eu sunt mai credincios decât voi toţi. Acest bulgăre de pământ pe care suntem sortiţi să trăim, pentru voi este universul întreg, pe când pentru mine opera divină străluceşte mult mai departe. Voi reduceţi opera Creatorului, pe când eu o măresc. Eu pun la picioarele Lui universul întreg, iar opera divină va apărea cu atât mai măreaţă cu cât ştiinţa va pătrunde mai adânc în tainele universului".

Adevărurile dogmaticei creştine n'au avut nimic comun cu aceste concepţii din care ar rezulta un aparent conflict între religie şi ştiinţă.

Sub povara anilor grei, istovit de muncă şi orb, se stinge din viaţă la 8 Ianuarie 1642. Galilei însă rămâne pentru totdeauna un apostol al ştiinţei, omul care prin suferinţă a biruit şi care, arătând omenirii cerul, a făcut-o să vadă mai bine măreţia lui Dumnezeu.

LAUDA DOMNULUI

PSALM 107

1. „Lăudaţi pe Domnul că este bun, că în veac ţine mila lui!"

2. Aşa să spună cei mântuiţi de Domnul, cei pe care el i-a izbăvit din mâna vrăjmaşului,

3. Şi cei pe care i-a adunat din toate ţările: dela răsărit, dela apus, dela miază-noapte şi dela miazi-zi.

4. Unii rătăceau prin pustie, prin bărăgane fără cărări şi fără să dea de vreo cetate locuită.

5. Flămânzi şi însetoşaţi, sufletul lor se sfârşia în ei.

6. Atunci în strâmtorarea lor, au strigat către Domnul şi el i-a izbăvit din chinurile lor.

7. Şi i-a dus pe ei la cale dreaptă, ca să ajungă la cetatea cea locuită.

8. Să laude, deci, pe Domnul, pentru milele lui şi pentru minunile lui către fiii oamenilor!

9. Căci el a săturat sufletul însetat şi sufletul flămând l-a umplut de bunătăţi.

10. Alţii şedeau în întunerec şi în umbra morţii, robiţi şi ferecaţi, în lanţuri;

11. Pentrucă murmuraseră împotriva poruncilor lui Dumnezeu şi dispreţuiseră sfatul Celui Prea Inalt.

12. Ci Domnul încovoiase subt durere inima lor, se poticniseră şi nimeni nu-i ajuta.

13. Atunci, în strâmtoarea lor, au strigat către Domnul şi el i-a izbăvit din chinurile lor,

14. I-a scos din întunerec şi din umbra morţii şi lanţurile lor le-a sfărâmat.

15. Să laude, deci, pe Domnul pentru milele lui şi pentru minunile lui către fiii oamenilor!

16. Căci el a zdrobit porţile de aramă şi zăvoarele de fier le-a sfărâmat.

17. Unii pătimeau din pricina păcatelor şi pentru fărădelegile lor indurau suferinţe,

18. Sufletul lor se îngreţoşa de orice hrană şi se apropiau de porţile împărăţiei morţii.

19. Atunci, în strâmtorarea lor, au strigat către Domnul şi el i-a izbăvit din chinurile lor,

20. El a trimis cuvântul său şi i-a tămăduit şi din prăpastia lor i-a mântuit.

21. Să laude, deci, pre Domnul pentru milele lui şi pentru minunile lui către fiii oamenilor!

22. Să jertfească jertfe de laudă şi să povestească faptele lui cu strigăte de bucurie!

23. Alţii plecaseră pe mare în corăbii şi făceau negoţ pe întinsele ape,

24. Aceştia au văzut lucrurile Domnului şi minunile lui în adâncurile mării;

25. Ci el a poruncit şi o vijelie se porni şi răscoli valurile mării;

26. Ele zbucneau până la ceruri şi se prăbuşeau apoi în adâncuri. Iar sufletul (celor din corabie) se topia de groază;

27. Ei se învârtiau şi cădeau încoace şi încolo ca un om beat, iar toată isteţimea lor nu folosea la nimic.

28. Atunci, în strâmtoarea lor, au strigat către Domnul şi el i-a izbăvit din chinurile lor,

29. El domoli vijelia, iar valurile se alinară.

30. Ci ei se bucurară că le-au văzut potolite şi Domnul îi îndreaptă la limanul dorit.

31. Să laude, deci, pre Domnul pentru milele lui şi pentru minunile lui către fiii oamenilor!

32. Să-l prea înnalţe în adunarea popoarelor şi în sfatul celor bătrâni să-l proslăvească!

53. El a prefăcut râurile cele mari în pustie şi izvoarele de apă în pământ uscat,

34. Pământul roditor în târâm sărat, din pricina răutăţii celor ce-l locuiau.

35. El a schimbat pustiul în iezer de ape şi pământul uscat în izvoare;

36. El a sălăşluit într'ânsul pe cei flămânzi şi a întemeiat cetăţi de locuit,

37. Ei au sămănat ogoarele şi au sădit vie care a dat rod.

38. El i-a binecuvântat şi s'au înmulţit foarte, iar vitele lor n'au scăzut la număr.

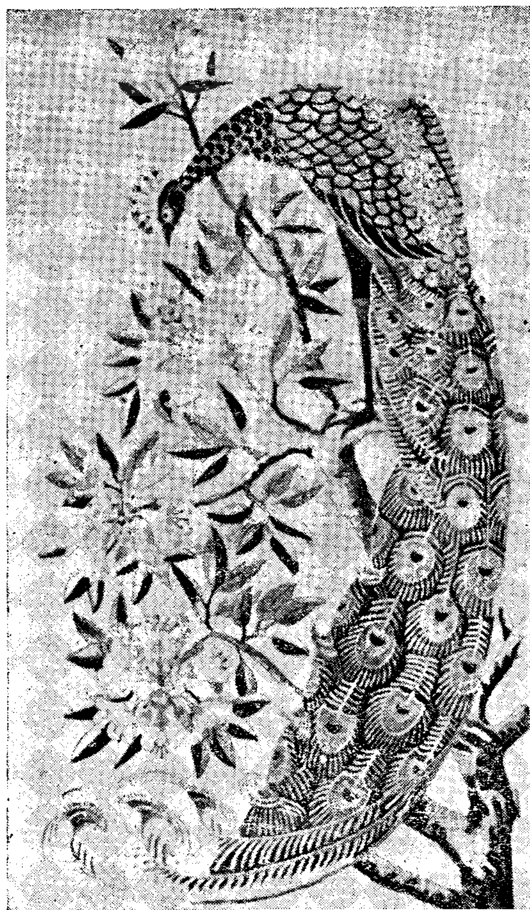
39. Dar (dela un timp) au dat înnapoi şi s'au încovoiat subt povara nenorocirei şi a obidei.

40. Pentrucă Domnul revarsă ocara peste principi şi-i face să pribegească prin locuri singuratece şi fără căi,

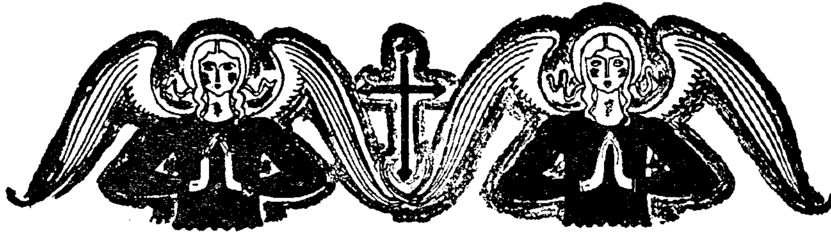
41. Dar el ridică pe cei săraci din dosădirea lor şi sporeşte spiţa lor ca turmele.

42. Privească aceasta cei drepţi şi să se veselească, iar cei vicleni să-şi astupe gura!

43. O, de-ar fi cineva înţelept ca să ia aminte la toate acestea şi să priceapă binefacerile Domnului!

Ana Th. Marinescu: Păun

ȘAGUNA ȘI GRIJA CĂRȚII

de FL. DUMBRAVĂ

Școlile de toate gradele au isprăvit cu secerișul rodurilor unui an de ostenele. Acum sunt în vacanță. *Din marginea acesteia, întorcându-ne și privind peste țarina anului școlar încheiat avem perspectiva suficientă ca să putem cântări importanța cărții pentru creșterea dreaptă în adevăr și lumină a generațiilor.*

De sigur că toată învățătura bună este de folos și se cuvine să fie prețuită și cultivată cu multă osârdie. Dar pentru viață *– și încă pentru* viața *cea* netrecătoare *– cunoașterea lui Dumnezeu și a învățăturilor sale date nouă oamenilor spre mântuire este* învățătura învățăturilor, lumina luminilor, *și* înțelepciunea înțelepciunilor. *Marele Mitropolit Șaguna a avut clara vedere și a intuit total acest adevăr. Uriașa lui personalitate apare și sub acest aspect drept providențială. Până unde a mers Șaguna cu grija sa pentru învățământul religios și pentru cartea spre Dumnezeu călăuzitoare ne arată o serie de acte șaguniene păstrate în arhiva parohiei ortodoxe române din Kolozsvár-Cluj.*

In 1853, cu Nr. prez. 201 scrie lui Vasile Roșescu la Kolozsvár-Cluj:

No. Prez. 201. 853.

Cinstite Părinte Vasilie!

Cu bucurie și cu mângăere am văzut râvna sfinției Tale din relația-ți de sub 18-lea ale curgătoarei, cu care te-ai nevoit a împlini dregătoria-ți de catehet al tinărimei școlare de acolo. Poți fi încredințat, că precum îmi face mie mângăere purtarea cea frumoasă, așa și celor ce te văd, este strădania Ta plăcută, și pentru purtarea-ți vor da cinste și omenie.

Sânt îndestulit și cu purtarea tinărimei noastre școlare de acolo, și să le spui, ca să se poarte bine și să asculte de Dnii Profesorii lor; să învețe bine; să se ferească de însoțirile cele rele și suspecte; să iubească sfânta Maica noastră Biserică și învățăturile ei să le învețe.

Iți voiu trimite curând un *manuscris despre Catehism,* care să-l prelegi celor din gimnaziu majus.

Sibiu, 26 Iulie 1853.

ANDREIU
Episcop.

Iată că Șaguna în toiul alergărilor pentru organizarea bisericii sale își rupe ceasuri ca să scrie un catechism pe care să-l trimită parohului V. Roșescu, manuscris după care să „prelegă în gimnazul major". *Aceasta înseamnă că zidirea sufletelor în cuvântul Evangheliei o socotea tot atât de importantă ca și zidirea din temelii a eparhiei Românilor ortodocși din Transilvania. Și această grije nu e ceva întâmplător – ci o găsim în permanență printre grijile cele mari ale lui Șaguna.*

Așa, în 1855, cu Nr. 209 scrie:

Nr. 209.

Cinstite Părinte Vasile!

Am primit scrisoarea ta din 28 Sept. a. c. Nr. 25 și mă bucur că m'ai făcut băgător de seamă. Deci acum având noi la episcopie cele trebuincioase cărți catihetice, rânduesc, ca normaliștilor să predai istoria biblică, apoi celor înaintați catehismul mic, celor din I. și II. clasă gimnazială catehismul bogat – celor din III. și IV. cl. gimnazială mărturisirea ortodoxă, celor din V., VI și VII. clasă gimnazială moralul creștinesc, iar celor din VIII. clasă gimnazială dreptul meu canonic. Și așa sfinția Ta să împarți învățăturile acestea în atâtea părți câte semestre se cuprind în anii aceia școlari pentru care este menită vreuna dintre pomenitele învățături i. s. p. catehismul bogat este pe doi ani prescris și fiindcă în doi ani școlari sunt patru semestre, așa dară împarte catehismul bogat în patru părți, ca în doi ani să poată învăța diecii. In patru părți împarte și mărturisirea ortodoxă; iar moralul în 6 părți; căci pe trei ani adică pe șase semestre este prescris. Eu îți trimit acestea cărți în cinste într'un exemplar, iar pentru vânzare

iți trimit două catehisme bogate, două mărturisirea ortodoxă, două moraluri și două drepturi canonice.

Catehismul bogat costișește — fl. 40 cr.
Mărturisirea ortodoxă . . — fl. 40 cr.
Moralul creștinesc . . . 1 fl. 40 cr.
Dreptul canonic . . . . 1 fl. 20 cr.

Dacă profesorii nu ți-au dat până acum consignarea tinerilor noștri, vezi în privința aceasta circularul meu din anul 1854 nr. 564, atunci să te duci la domnii directori respectivi, și roagă-i ca să poruncească profesorilor a-ți da consignarea studenților, precum sună decretul ministerial din anul 1854, al cărui cuprins din acum pomenitul meu circular îl vei putea înțelege. Scrie-mi totdeauna fără sfială, căci eu ți sânt

Al tău

de tot binevoitor arhiereu
ANDREIU

Sibiu, în 2 Octombrrie 1855.
Păr. Vasile Roșescu.

VITRINA CĂRȚII

CRONICA LITERARĂ

Prof. Dr. L. G. Munteanu: VIAȚA SF. APOSTOL PAVEL. Editura Episcopiei Ortodoxe Române, Kolozsvár-Cluj, 1942. 2'50 P.

„Cărțile vieții", colecție îngrijită de P. S. S. Episcopul Nicolae Colan, cresc tot mai mult în semnificație. Năzuința lor dreaptă de-a suplini lacuna produsă în domeniul culturii teologice a Ardealului de Nord, conturează rolul precis ce-l au de a fi crainicii gândirii tradiționale creștine pe aceste plaiuri. Tributare „vieții", părintele lor spiritual se gândește să le și sporească, în lumina și perspectiva celeilalte Vieți, unică prin lipsa ei de eroare.

Ultima carte apărută în această colecție de entusiasm creștin se datorește părintelui Dr. L. G. Munteanu. Noua lucrare a domniei sale, intitulată „Viața sfântului Apostol Pavel", face parte dintr'un program de activitate misionară prin flacăra cuvântului scris și e dania bogată a unui suflet în care Marele Apostol al Neamurilor a lăsat vibrații adânci.

Viața sfântului Pavel e o convertire și orice scriere despre acest ucenic *nebun* pentru Hristos, nu poate fi decât tot o convertire.

Autorul lasă să vorbească însăși faptele acestuia, pregătindu-ne, în partea întâi a lucrării, pentru marea și cutremurătoarea minune ce avea să se întâmple pe drumul arătării cerești în spre Damasc. In partea a doua e expusă uriașa strădanie a Apostolului cutezător și neostenit în predicarea învățăturii Hristosului răstignit și înviat. Cititorii mireni doritori de întoarcere, la fel studenții, vor găsi și un îndreptar exegetic al epistolelor pauline. Departe de a fi o rigidă elaborare a ochiului scrutător de istoric închis în laborator, cartea vorbește de sub egida prestigiului pe care-l dă flacăra și zelul unui predicator al cărui amvon e și catedra *activă*. Ceeace a făcut sfântul apostol Pavel pentru neamul creștinesc, o va spune lectura acestei cărți. Ceice o vor căuta, vor găsi pe prietenul care duce sigur pe „drumul întoarcerii în înviere". E. M.

Grigorie T. Marcu: MYTHOS. Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1942.

Lucrarea Păr. Prof. Dr. Grigorie T. Marcu, după cum ne spune prefața, țintește la schițarea tentativelor făcute de-alungul vremii în scopul despuierii lui Iisus Hristos de prerogativele Sale dumnezeești. E un aspru dar drept rechizitoriu împotriva acelora care, printr'o atitudine negativă față de Mântuitorul lumii, au redus pe Fiul lui Dumnezeu la dimensiunile minore ale unui om excepțional (Semler, Renan, Reimarus, Venturini, Paulus, Hegel, Strauss, Guingnebert) – uneori tăgăduindu-i însăși existența istorică (Bauer, Jensen, Kalthoff, Smith, Drews).

Prilejul reluării acestei discuții e cartea recent apărută „Religie și Spirit" a dlui Lucian Blaga, care reactualizează – pentru prima oară la noi – mitul lui Hristos.

Originea acestui mit o găsim în termenul *fabula* în Vulgata, *basmul* în traducerile noastre românești, termen care în epistolele pauline își stabilizează sensul, și pe care marele Apostol îl prohibește, eliminându-l din repertoriul terminologiei pozitive a noii religii, ca împotrivindu-se „învățăturii sănătoase". Despre acest *basm* (μῦθος) scrie sf. Pavel lui Timotei (1 Tim. 1, 3-4; 1, 5-6; II. Tim. 4, 3-4) și lui Tit (1, 13-14).

Basmul sau *mitul* a făcut carieră strălucită pe pământul Eladei, la poeți și filosifi; dar Plato, Aristotel, Epicur, Plutarch ș. a. îl vor critica fără cruțare. In creștinism, apologeții din vremurile

---

[10]) A. Koch: Földtani Közlöny, vol. 22. 1892, pag. 181.

[11]) T. Posewitz: Apariții de petrol și asfalt în Ungaria, în publicația anuală a Institutului Geologic Ungar, vol. 15, caetul 4, anul 1906, dela 224, (vezi și 4).

patristice şi marii dascăli alexandrini vor lupta din toate puterile pentru a demonstra incompatibilitatea dintre Biblie şi mituri. Lupta, ridicată de filosoful panteist B. Spinoza, după aproximativ un mileniu de încredere în cuvântul inspirat al Scripturilor sfinte, a fost reluată sub diferite forme, toate tinzând la „despuierea lui Iisus din Nazaret de purpura împărătească a dumnezeirii Sale şi la asvârlirea Lui în negurile *basmului* sau în şiragul oamenilor de rând". Dar cari sunt rezultatele dobândite de critica negativă? – se întreabă le Camus. Şi răspunde: „Intoarceţi-vă cu un veac înapoi şi vedeţi: Eichorn l-a ucis pe Reimarus; Paulus l-a ucis pe Eichorn; Strauss l-a ucis pe Paulus; Bauer l-a ucis pe Strauss, lăsând lui Renan şi lui Keim grija de a-i isprăvi groapa. De atunci încoace, atâţia alţii l-au ucis pe Renan, şi povestea se continuă fără încetare în spre viitor şi în spre trecut, fără alte variante".

Cărţile acestor mitologi, se ştie cum au fost primite. Poporul german, căruia Strauss i-a dedicat o ediţie populară a cărţii sale, i-a primit cu multă răceală ideile. Celebrul poet austriac Franz Grillparzer i-a dedicat următorul vers:

Ce te dai în spectacol, amice?
Ne răstorni credinţa după o regulă nouă?
Eu, cel puţin, cred mai bucuros zece minuni
Decât pe-un Hegel.

Azi, această teză, mitul lui Hristos, e reluată de dl Lucian Blaga.

Ca încheiere, fără alt comentariu, cităm din atât de temeinica lucrare apologetică a Părintelui Prof. Dr. Gr. T. Marcu următoarele: „Iisus-ul dlui Lucian Blaga nu-i Iisus-ul Evangheliilor, nu-i Dumnezeu. Costatarea aceasta este tot atât de sigură ca şi aceea că concepţia dsale despre „mitul" lui Iisus nu aduce nimic nou, sufere de lipsă de originalitate".

E. M.

Ion Agârbiceanu: DOMNIŞOARA ANA. Roman. Edit. Naţională Gh. Mencu, 1941. Pag. 391. Lei 150.

Cele ce se povestesc în acest roman au putut fi fapte adevărate. Ele s'au şi petrecut aevea, în coordonatele de timp, spaţiu şi atmosferă ale anilor de după războiul din 1914–1918.

Undeva într'un sat, trăia unul, Ion Muja care „nu avea decât un singur copil: o fetiţă, pe Ana, şi abia aştepta s'o vadă mărişoară pentru a ajunge şi el în rând cu atâţia consăteni în casele cărora se întorceau în vacanţe „domnişorii."

Ion Muja avea multe legături la oraş. Era omul prefectului liberal şi era de mult orientat că acum şi fetele se pot căpătui umblând la şcoală. Işi destăinui planul său Părintelui din sat, care după ce ascultă povestea lui Ion Muja, încheie: „Dacă aş şti că e un bine pentru fetiţa dumitale te-aş felicita. Un lucru ştiu: eu în locul dumitale, nu aş trimite-o de-acasă." Dar evenimentele il luaseră pe Muja cu planuri cu tot în vârtejul lor. In plină vară partidul lor „vine la putere." Prin oamenii dela club a asigurat pentru Ana o bursă din cele 10 pentru clasa I dela liceu. Şi în primele zile ale lui Septemvrie îşi făcu intrarea în liceu copila lui Ion Muja şi a Vetei.

„Părinţii făcură pe dracu'n patru şi o înzestrară cu toată rufăria şi vesmintele obligatorii în internat şi la Liceu."

Prin Februarie se mută şi Muja cu Veta la oraş, unde clubul îl gratifică „pentru serviciile făcute" cu un post de cursor la o bancă şi cu o locuinţă la subsol. Ana continuă însă să rămână în internat. Pentru Ana Muja viaţa nouă în care a intrat a fost o mare surpriză. De aci începe lupta în sufletul Anei. Desrădăcinată din viaţa satului îşi caută noul ideal de viaţă. Il vede în „societatea înaltă." De acolo, de pe culmea acelui ideal privind spre subsolul în care trăiau părinţii ei, răreşte tot mai mult vizitele acasă. Stărue să rămână în internat chiar şi în timpul vacanţelor de sărbători. Ajunge până la dispreţ faţă de originea sa. Inima de mamă a Vetei simte că Ana nu mai este a lor. Dar Ana vrăjită de noul ideal îşi struneşte toată vrerea. Devine intâia în clasă, apoi intâia pe liceu. Această biruinţă îi deschide casele aristocraţiei din oraş. Incepând din clasa a patra aproape nu era Duminecă şi sărbătoare în care să nu o ceară cineva dintre părinţi de ai colegelor sau ai altor eleve, ca să prânzească la ei. La sfârşitul clasei a şasea Ana Muja a fost invitată de familia judecătorului Frunzescu să petreacă vacanţa la ei la moşie. Fica lor, Rada, era cea mai bună prietenă a Anei.

Acum începe năruirea „idealului". La conac, invitaţii, şi la mare „menajeria de pe plajă" jigneşte atât de cumplit puritatea morală a Anei, încât aceasta nu-şi mai găseşte alt sens existenţei decât în revenirea la viaţa patriarhală a satului.

La marginea acestui povârniş face cunoştinţă cu inginerul Dinu Marinescu, un tânăr distins, având o slujbă invidiată la o mare intreprindere. Doamna Frunzescu îl alesese pentru Rada. Şi câte fete nu-l jinduiau! Dar Dinu Marinescu a rămas cucerit de frumseţea Anei, de puritatea sufletului ei şi de scăpărătoarea-i inteligenţă.

Pe când s'a reintors Ana dela mare, părinţii săi nu mai erau în oraş. Guvernul căzuse şi noii

stăpâni l-au dat afară. Dar Ana și ea era alta. In fața situației schimbate și-a ridicat hotărîrea de a lupta împotriva oricăror zăgazuri. De acum nu mai avea niciun motiv să-i menajeze pe cei din „înalta societate." Vrea să se răcorească bătându-și joc de cheliile lor. Ii joacă pe degete pe „libidinoșii" săltați în posturile de conducere.

Reușește să-l aducă iarăși la oraș pe tatăl său într'un post mai bun. Mama sa rămâne la gospodărie. In clasa a șaptea, ultima de liceu — cu știrea directoarei — întreține corespondență cu inginerul Marinescu. Și sfârșitul? Se căsătoresc. Și mai departe? Nu știm, pentrucă romanul se sfârșește aci.

„Domnișoara Ana" este biografia unei generații. Și, mai ales când faci parte din aceea generație de năvală spre „domnie", poți fi învinuit de părtinire, mărturisindu-ți satisfacția pentru biruința Anei Muja.

Părintele Agârbiceanu, ca în toate romanele sale, nici aici nu face numai literatură sau artă pentru artă, ci pune o teză, susține un proces și aduce o sentință.

Celor ce am plecat din sat, viața citadină nu ne-a pus la spate araci pentru o creștere dreaptă. Ținerea dreaptă se poate explica numai prin zestrea adusă din sat. Prin acest element de sănătate morală „Domnișoara Ana" a câștigat procesul. Ii strângem mâna și ei și autorului.

Gh. I. Oagă

Pr. Florea Mureșanu: BISERICA DIN DEAL (Vechea biserică ortodoxă română din Kolozsvár-Cluj și slujitorii ei). 1942. Pag. 208.

Monografiile de biserici sunt destul de rare în literatura noastră, cu toatecă pământul românesc e destul de bogat în vechi lăcașuri de închinare ortodoxă. Pricina acestei situații trebue căutată mai ales în două împrejurări: Arhivele multor biserici vechi au fost risipite de vijeliile vremilor; pe de altă parte alcătuirea și tipărirea istoriei unei biserici reclamă considerabile cheltuieli de energie spirituală și de mijloace materiale — pe cari parohiile noastre nu totdeauna (ori, mai bine zis, destul de rar) le au la dispoziție.

După unele ca acestea, va înțelege oricine că bucuria deosebită cu care întâmpinăm noua lucrare a părintelui Fl. Mureșanu este dintre cele mai justificate.

Atent observator al vieții religioase de astăzi și pasionat cercetător al vieții noastre bisericești din trecut, Părintele Fl. Mureșanu a ispitit cu de-amănuntul bogata arhivă a „bisericii din deal" — și din graiul ei, îmbogățit cu informații din alte arhive și izvoare istorice, a țesut, cu dragoste și grijă, istoria vechiului lăcaș de închinare din orașul nostru — și a strădaniilor devotaților lui slujitori. Biserica bătrână de aproape 150 de ani — cu clopotele, icoanele, manuscrisele, cărțile și documentele ei — ne este înfățișată în perspectivă istorică și în starea ei actuală. Aceeași iscusită și utilă zăbavă a cheltuit autorul întru alcătuirea pomelnicului tuturor credincioșilor — clerici și mireni — de pretutindeni, cari au jertfit un gând bun sau un ban pentru propășirea dreptei credințe a Românilor din Kolozsvár-Cluj. Chipurile multora din aceștia împodobesc paginile cărții pe care suntem convinși că îndeosebi clujenii o vor răsfoi cu interesul și dragostea cu care a și fost scrisă.

D. P.

ACTUALITĂȚI

P. S. S. EPISCOPUL NICOLAE COLAN MEMBRU ACTIV AL ACADEMIEI ROMÂNE

In seara zilei de 26 Maiu a. c. P. S. S. Episcopul Nicolae a primit următoarea telegramă:

„București 26/5—17/45.

Avem onoare a Vă aduce la cunoștință că Academia Română cu unanimitate de voturi V'a ales azi membru activ în secțiunea istorică în locul lui Nicolae Titulescu.

Președinte I. Simionescu
Secretar general Alex. Lapedatu."

EXAMENE. După obiceiul consacrat de veacuri, luna Iunie e timpul secerișului cultural, al inventarierii muncii școlărești de zece luni, al examenelor. In lumea celor mici și a adolescenților, marele eveniment școlăresc e însoțit de adânci emoții — bucurii și decepții, chiote și lacrămi.

Cei cari nu mai suntem supuși decât examenului vieții, urmărim cu îngrijorate nădejdi examenele școlare. Sunt stații pe drumul făcut de noile generații spre răspunde-

P. S. S. Episcopul Nicolae Colan
Membru al Academiei Române

rile vieții; sunt pași spre viitor.

Inalții Ierarhi români ai acestor plaiuri, P. S. Lor Dr. Iuliu Hossu și Nicolae Colan au ținut să prezideze personal examenele de religie ale elevilor de școală secundară din localitate. Voiau să sublinieze și prin acest gest necontestatul adevăr că viitorul trebue să se clădească pe stânca de granit a credinței.

Răspunsurile eminente ale elevilor și mai ales ținuta lor demnă, sărbătorească, le-a pricinuit Inalților Ierarhi clipe de părintească bucurie. Aveau doar' nu numai dovada că P. C. preoți catehеți sunt pătrunși de excepționala importanță a misiunii lor, ci aveau și dovada că până și cei mai mici copii sunt conștienți de necesitatea de a-și lăsa sufletele învăluite în legea strămoșească. Zece luni la orele de religie s'a muncit la zidirea împărăției lui Dumnezeu în suflete; va veni vremea când din suflete ea se va revărsa asupra lumii, spre a o desăvârși.

Cei cari nu suntem supuși decât examenului vieții, cum răspundem la religie? I. G.

◙

AMINTIRILE ANTICE ALE ROMÂNILOR. Acesta este titlul unui interesant articol publicat de cunoscutul ziarist italian *Armando Zabboni* în *Giornale di Dalmazia.*

Din articolul scris pe temeiul constatărilor făcute cu prilejul unei călătorii prin România reținem următorul fragment:

„In vechea Dacie ne atrage bătrâna capitală, Sarmisegetuza. Ruinele amfiteatrului impresionează mintea datorită cadrului lor măreț și încununat de liniște și solitudine desăvârșită. La fel se întâmplă cu Aedes Augustalium, care este socotită cea mai mare clădire de acest fel, scoasă la lumină până acum în provinciile Imperiului. Arhitectura somptuoasă și marmorele sculptate constituesc un ansamblu cu totul impresionant. Dar urmele Dacilor, în contopirea lor cu colonizatorii romani, se pot vedea mai bine pe dealurile Costeștilor. La depărtare de 1200 metri se înalță ruinele unei clădiri întărite, grandioasă și aceasta, unde se crede că avea capitala viteazul rege Decebal. La Deva, am putut vedea un muzeu foarte însemnat pentru cercetătorul urmelor Romei. Un alt muzeu de seamă de acest fel se află la Alba-Iulia, vechiul Apulum, altul la Kolozsvár-Cluj, antica Napoca. Muzeul Brukenthal dela Sibiu cuprinde și el numeroase și prețioase vestigii romane".

Cohortă romană (Columna lui Traian)

TEATRU ÎN... ȘURĂ. Un prietin ne vestește că în după amiaza zilei de Rusalii bravii noștri credincioși din Dank-Dânc au aranjat o petrecere țărănească împreunată cu producțiune teatrală.

„Spectacolul" s'a desfășurat în șura încăpătoare a unui țăran fruntaș, fiind de față toată obștea satului, sporită simțitor cu o mulțime de Români veniți de prin împrejurimi.

Actorii s'au dispensat de scena turnantă, fiindcă... piesele jucate au fost numai de câte un act. Iar pauzele abia au îmbiat publicului timpul suficient pentru meritata laudă a harnicilor tineri cari „s'au produs".

In schimb „bina" improvizată din scânduri așezate pe capre și din lați cari susțineau „pereții" de... scoarțe românești, a fost din cale afară de frumos împodobită, așa că la ridicarea cortinei (adecă a cearceafurilor) privitorii s'au pomenit în fața cu casa țărănească a unei „gazde bune". Se putea oare să nu se simtă bine Rumânii într'un asemenea cadru, complectat cu verdeața proaspătă din ograda prefăcută — subit — în sală de teatru?

Par'că văd cum vreun maare critic — citind această notă — se va înduioșa până la lacrimi și-și va spune printre sughițuri estetice: Săracii, cu ce „literatură minoră" sunt în stare să se mulțumească!

Concluzia noastră este cu totul de altă natură. „Spectacolul" din șura din Dank-Dânc a afirmat încă odată adevărul biblic, că nu numai cu pâine va trăi omul...

De-aci și încheierea noastră: Bravo, Părinte Cioca!

„SĂPTĂMÂNA". De cincisprezece ani apare în Besztercze-Bistrița foaia poporală „Săptămâna". Condusă de Părintele Ion Costan, această gazetă scrisă cu inimă și istețime românească își ține la curent cititorii cu cele mai importante evenimente din țară și din lume. Totuși preocupările ei e firesc să zăbovească mai des și mai cu răgaz asupra problemelor legate de viața Românilor din țara „căștanelor negre".

Badea Nicolae (N. Adam), al cărui scris sfătos nu lipsește din nici un număr al săptămânalului bistrițan, e ajutat în apostolatul său de mai mulți colaboratori devotați.

PRIMIREA CANDIDAȚILOR LA ACADEMIA TEOLOGICĂ ORTODOXĂ ROMÂNĂ. Consiliul Eparhiei ort. rom. a Vadului Feleacului și Kolozsvár-Clujului, a publicat de curând îndătinatul *concurs* pentru primirea tinerilor la Academia teologică din capitala Ardealului.

Biserica a fost în toate vremile așezământul sacru care a stat cu credință lângă poporul său credincios, mângăindu-l, luminându-l, întărindu-l și povățuindu-l pe căile cele bune ale izbăvirii din veacul de-acum și din cel ce va să vină. Iar devotații Ei slujitori au fost plinitorii acestei sfinte misiuni.

Preoția îmbie și astăzi putința celei mai curate și mai rodnice apostolii în slujba lui Hristos și a neamului.

De aceea nu ne îndoim că tinerii noștri absolvenți de licee și de școli normale vor alerga și anul acesta să se înscrie la Academia teologică ortodoxă română din Kolozsvár-Cluj, pentru ca în cei patru ani de cursuri — prin studiu încordat și printr'o îngrijită viață duhovnicească — să-și ascută armele credinții și culturii cu cari vor fi chemați la timpul său să se oștească vitejește pe frontul propovedurii Evangheliei lui Hristos.

Tinerii cu dragoste pentru preoție își vor înainta cererile Consiliului Eparhial ort. rom. până la 1 Aug. a. c. Tot aici pot cere orice fel de informații în legătură cu problema de mai sus.

D. P.

H. Hermann: Sat ardelenesc

TIPOGRAFIA EPARHIEI
ORTODOXE ROMÂNE
KOLOZSVÁR-CLUJ

Conducător responsabil:
Gheorghe V. Bidu

VIAŢA ILUSTRATĂ

REVISTĂ DE FAMILIE

APARE LUNAR, CU BINECUVÂNTAREA P. S. SALE EPISCOPULUI NICOLAE

EDITOR ŞI REDACTOR RESPONSABIL: Prot. I. GORON

ABONAMENTUL PE UN AN 10 PENGEI - UN NUMĂR 1 P.
PENTRU ROMÂNIA 450 LEI. - UN NUMĂR 40 LEI

REDACŢIA: KOLOZSVÁR-CLUJ, EPISCOPIA ORT. ROMÂNĂ, PIAŢA HITLER A. 18.
ADMINISTRAŢIA: KOLOZSVÁR-CLUJ, LIBRĂRIA EPARHIALĂ, PIAŢA HITLER A. 2.

---o-o---

ÎN ACEST NUMĂR:

PENTRU COLABORATORI

Revista se pune sub tipar totdeauna la 15 ale lunei. Domnii colaboratori sunt rugaţi să-şi trimită manuscrisele până la această dată. Rugăm articole scurte, scrise citeţ, pe o singură pagină a hârtiei. Ordinea articolelor e determinată de necesităţi tehnice, nu de alte consideraţii. - Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.